

Megkérdeztük**Mit jelent a szabadság?**

Tavaszi tájékán, március körül a magyar embernek eszébe jut a szabadság, s kedve támad eltűnődni rajta... Ezt tették a budapesti Puskás Tivadar Híradástechnikai Szakközépiskola, valamint az újfehértói gimnázium és a 3. sz. Általános Iskola tanulói, akik – tanári biztatásra – megírták azt, hogy nekik mit jelent ez a gyönyörű fogalom.

Számomra a szabadság a szabad gondolatokat (ezek befogadását, esetleg terjesztését), szabad helyváltoztatást, az emberi jogok betartatását és betartását jelenti. Azt, hogy ne kelljen valakinek a véleménye, bőrszíne, vallása miatt hátrányba kerülnie, szégyenkeznie.

* * *

A szabadságot sok helyen és sokféleképpen értelmezik. Minden rendszer próbálja a maga szája íze szerint alakítani, formálni, de egy rendszer sem tudta elferdíteni, megmásítani, meghamisítani a szó igazi értelmét. Sokan felhasználták tetteik, cselekedeteik, gaztetteik fedezésére, tisztázására, az emberek megtévesztésére és áztatására ezt a szót. De ezek a rendszerek előbb-utóbb megbuktak.

* * *

Azt a szót, hogy szabadság, volt idő, amikor lábbal tiporták és vérrel mocskolták be a változást nem akaró önkényesek. A szabadság magasra emelhet egy országot... Jelmondat ez, melyhez népek csatlakoztak, egyesítve erőket, hogy megvalósítsák. Nekik köszönhető, hogy mára szinte észrevétlenül van jelen mindennapi életünkben.

* * *

A lelki, érzelmi, belső szabadságunk elvesztése a legnagyobb bűn. Mert lehet-e szabad hazában élni belső lelki egyensúly nélkül. A lélek tükre nem csak a szem, hanem a világ.

* * *

Én nagyon szeretném látni azt a szabadságot, amikor Európában az országok között eltűnnek a határok és egységes lesz ez a térség. Mindenki élvezheti majd a szabadságot, nem lesz egy országhoz kötve...

* * *

A szabadság valamiféle függetlenséget jelent. Olyasfajta függetlenséget, amikor nem kell rettevésben, félelemben élni.

* * *

Szerintem az egyén szabadsága nem létezik... Nem függetleníthetjük magunkat, legfeljebb kiválaszthatjuk a nekünk legmegfelelőbb állapotot. Akkor sem lehetünk szabadok, ha mi vagyunk a csúcson. A kis herceg is csak látszólag szabad, a rókának azonban felelősséggel tartozik. Nem kívánhatjuk a teljes szabadságot.

* * *

A szabadság, s az, hogy az ember szabadnak érezze magát, nagyon összetett fogalom. Szabadnak lenni sok mindent jelenthet. A hazafiasság érzése, a magyarságtudat is része lehet ennek az érzésnek. Van azonban egy másik értelmezése is a szabadságnak. Ha az ember a saját szívére hallgat, és nem törődik a többiek véleményével, az is szabadságot adhat neki... Vállalni kell önmagunk érzéseit, s cselekedeteinkért a felelősséget.

* * *

A szabadság egy többértelmű szó, és többféle szabadság létezik. De talán ebben a megfogalmazásban minden ember legszebb vágyáról van szó. Ez az érzés mégis csak Európa és a világ olyan részein van jelen, ahol egy nép vagy egy társadalmi közösség megfelelő saját kultúrával rendelkezik. A nép kultúrája az alapja mind a szabadságnak, mind a szabadságvágynak, mind a hazaszeretetnek. Úgy hiszem, ez a kettő szorosán összefügg egymással, mert az ember, amikor szabadságra vágyik, elsősorban a népére és a hazájára gondol.

* * *

A szabadság legfontosabb jelentése szerintem egy nemzet számára értelmezhető. A szó függetlenséget takar. Egy nemzet a saját irányítása alatt függetlennek tekinthető.

* * *

Furcsa dolog a szabadság, hiszen a szabadság érzetéről csak akkor esik szó, ha már valaki élményt szerzett az ellenkezőjéről. Most is megoszlik a vélekedés a szabadságról attól függően, hogy ki melyik országban él. Sokfelé sajnos háborúk dúlnak, és annak, aki egy ilyen országban

él, az elképzelése a szabadságról az: csak hagynák abba a lövöldözést. Más igénye talán nem is lenne.

* * *

Az ember legősibb tulajdonai közé tartozik szabadsága. Évezredekken keresztül harcoltak az emberek a rájuk kényszerített idegen akarat ellen. Belsőnkől adódik a szabadságvágyunk, nem kell sokat gondolkodnunk, hogy megállapítsuk: más uralma alatt élni nem jó.

* * *

A gondolati szabadsághoz tartozik a másság tisztelete. Jelenthet ez faji, vallási, anyagi vagy bármilyen másságot, a szabadság rá is éppúgy vonatkozik, mint rám. Nincsen szükségem féktelen, korlátlan szabadságra, mivel ez sokszor az önzés elhatalmasodását jelenti. Ilyenkor már nem érdekelnek bennünket a körülöttünk élő közösség alapvető elvárásai.

* * *

A szabadság nélkül a nemzetek, az emberek nem tudnak élni, ha a szabadság jogát elveszik a nemzettől, és az embereket bizonyos korlátok közé szorítják, akkor előbb-utóbb az emberekben és nemzetekben felgyülemlik a szabadságvágy, s megoldást keresnek. Lehet, hogy ez a megoldás nem vezet jó útra, és vér árán sem éri el a célját, de az is lehet, hogy igen.

* * *

Élt a földön egy ember, aki mindnyájunknak példát mutatott a szabad életről. Ezt az embert a világ Assisi Szent Ferencként ismerte meg... Egész életét szabadon élte le és betartott minden törvényt.

Nem feltétlenül az számunkra az életének a mondanivalója, hogy el kell vonulni a világ elől, ha szabadon akarunk élni, hanem az, hogy igazán szabadon csak úgy lehet élni, ha a törvényeket betartjuk, még ha úgy tűnik is, hogy azok korlátozzák szabadságunkat.

* * *

A szabadság a magyar nyelv egyik legszebb szava. Egyaránt megfogalmazódik benne az individuum és nemzet alapvető létének, boldogságának feltétele. Kifejezi az egyén önálló cselekvésének vágyát, a korlátok ledöntésére való törekvést és a mindentői különálló akaratot.

* * *

Úgy gondolom, a lelki szabadság maga után vonja az objektív látásmódot, azt a képességet, hogy bármilyen körülmények között könnyebben találjuk meg a helyes utat.

* * *

Ha egy embernek kényszerűségből olyat kell tenni, amit nem akar, akkor az az ember nem szabad. Szabadság akkor van, ha minden ember a saját felfogása szerint cselekedhet.

* * *

A szabadság különböző embereknek eltérő helyzetekben mást és mást jelent. Egy azonban közös, a szabadság általában kellemes, pozitív értelmű.

A tanuló például már szünnapokon is szabadnak érezheti magát, mivel megszabadul az iskolai terhektől...

* * *

A szabadság szó mindenkinek mást jelent. Jelentése kortól függően is változik. Az ókorban például más, mint a jelenkorban. Az ókorban, ha valaki nem rabszolga volt, hanem független, akkor szabad volt. Ma az szabad, akinek jogai vannak, és ezeket gyakorolni is tudja.

* * *

A szabadság szó számomra a teljes függetlenséget jelenti minden területen. Talán a mai kor embere ezt nem is érti igazán, hisz már nincs három részre szakadva kis hazánk, hogy egyik oldalról a török ágyúk, másiktól pedig az osztrák kétféjű sas küzdene értünk, egymással farkasszemet nézve.

Irodalmunkban Petőfi a szabadságeszmény megtestesítője, aki mindenét feláldozta, hogy azt elérje. Március 15-én kivívták a sajtó szabadságát, és a teljes függetlenséget népünk számára. Ők tudták, hogy mit jelent szabadnak lenni. Ha valaki szabad, akkor bármit tehet, ami a törvények keretein belül esik.

Én akkor érzem magam szabadnak, ha vége az iskolának, és lerázhatom magamról a tanulás kötelékét, szabadon rendelkezhetem az időmmel. Kétségtelenül a szabadság az egyik legszebb magyar fogalom, melynek meghatározása szépségének ellenére is nehéz, de nem azért, mert nem vagyunk szabadok, hanem azért, mert a mi időnkben mindenkinek mást jelent a szabadság.

* * *

Az én számomra a szabadság szabad világot jelent.

Ne legyen háború sehol a világon, mert annak nagyon sok gyerek esik áldozatul.

Mindenkinek jó legyen az élete, legyen mit ennie.

A gyerekek ne szenvedjenek, tudjanak iskolába járni, tanulni, játszani. A szabad világ a legcsodálatosabb a gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt.

* * *

Nagyon sokat jelent számomra, s másnak is a szabadság. Valakinek annyit jelent ez: nem járni iskolába, megpofozni a másikat, aki nem ártott neki. Szabadon tenni azt, amit Ő akar. Nem függni senkitől, nem engedelmeskedni a fontos szónak.

Nekem mást jelent ez a szó. Tenni azt, ami nekem, s másnak egyaránt kellemes időtöltés. Mást is jelent ez a szó. A történelmünket, az országunkat. Hiszen megszabadultunk az uralmak alól.

Kedves Kollégák!

Ismét véget ért egy tanév, túl vagyunk a nagy felmérőkön, az osztályozó értekezleten, a kiránduláson, a bizonyítványosztáson. Kezdődhet a nyár, a megérdemelt pihenés. Még néhány napig erre az igazán mozgalmas elmúlt évre gondolunk, számba vesszük sikereinket, kudarcainkat. Rendet rakunk a polcon, a lelkünkben is nagytakarítást végzünk. Kidobjuk a méltatlankodó szülő kioktató levelét, megőrizzük a régi tanítvány kedves sorait, néhány igazán jól sikerült fogalmazást. A szemébe kerülnek a közoktatási törvény első változatai, dossziéba rakjuk a Köznevelésből, Tanítóból annak idején kivágott cikkeket, s talán az Új Katedra néhány lapját is megőrizzük.

A lap már harmadik éve jelenik meg, havonta, kihagyás nélkül, és igyekszünk, hogy azt a szemléletet tükrözze, amelyet pedagógusként vallunk. Tudjuk, hogy voltak hiányosságok, hibák az elmúlt években, és bizonyára lesznek is még. Nézzék el nekünk ezeket, hiszen teljes óraszám mellett szabad időnkben szerkesztjük a lapot, készítjük a riportokat, írjuk a cikkeket.

Sajnos még mindig küszködünk a terjesztéssel, a megrendelőink száma is kevés. De nem adjuk föl. Hiszünk abban, hogy erre a lapra szükség van, és ez a hit mindig erőt ad a folytatáshoz.

Kérjük Önöket, ha van egy kis idejük a nyári táborok, magántanítványok, alkalmi munkák mellett, írjanak nekünk, és segítsenek olvasótáborunk bővítésében.

Kellemes pihenést, nyugodt nyarat kívánunk a nyári szünetre!

Tisztelettel:

a szerkesztőség

1956 egy történész és történelemtanár szemével

Riport Litván Györggyel

Még mindig rejtély övezi századunk egyik legnagyobb csodáját, a torz kor elleni felkelés magyar történetét. Bár megindult a valós események tisztázása, a folyamat hosszadalmas és keserves. Többen úgy vélik, a forradalom az ő egyéni tetteik nyomán vált dicsővé. Mások, illő tisztelettel meghajtván fejük, azt tartják, a csoda a tömegeknek köszönhető. A történelemtanárok pedig szakirodalmat bújnak, eldöntendő a tanítás mikéntjét és mélységét. Litván György történésszel, az MTA 1956-os Kutatóintézet és Dokumentációs Központ igazgatójával munkatársunk, Csillei Béla beszélget.

– Tanár úr, Ön minek tartja az 56-os eseményeket? Forradalomnak, szabadságharcnak vagy népfelkelésnek?

– Mind a három megfogalmazás pontos és igaz. Legigazabb, hogyha mindháromat használjuk. Valóban népfelkeléssel kezdődött, társadalmi forradalom formájában folytatódott, és eközben nemzeti szabadságharcot vívott a magyarság. Sokan valóban megpróbálják kisajátítani maguknak, de nem hiszem, hogy ez bárkinek is sikerülne. A forradalomról többféle felfogás létezik. Ezért is igyekszünk munkatársaimmal a tények és adatok alapján a lehető legpontosabb képet kialakítani. Dokumentumok, visszaemlékezések, beszélgetések nyomán bontakozik ki az a múlt, amit a fiatalok elé tárhatunk. Meg kell értetnünk, ez egy csodálatos, de megismételhetetlen esemény volt. Ha valaki ezt kizárólagosan a mára akarja alkalmazni, helytelenül cselekszik.

Kötelező gyanakvással

– Mit tanácsol a történelemtanároknak, hogyan kezeljék ezt a kérdést?

– Olvassanak minél többet. Memoárokat, visszaemlékezéseket, dokumentumokat. Már nagyon sok mindent megjelentetett intézetünk, de igyekszünk továbbra is közreadni mindazt, ami rendelkezésünkre áll. Kiadjuk a történészek, a szemtanúk, a résztvevők elmondásai alapján készült műveket. Bár tagadhatatlan, mind a személyes, egyéni visszaemlékezésekkel, mind a

dokumentumokkal szemben kritikával kell viseltetnünk. Kötelező az előzetes gyanakvás és fenntartás. Az ember memóriája véges, s az emlékezet gyakran szelektálja az eseményeket. Eltorzítja a dolgokat, hogy az illető számára kedvező legyen. Ez természetes, ösztönös folyamat, nem kell feltétlenül hamisításra gondolnunk. Különösen nem szándékosságra. De tény, nemegyszer maguk a dokumentumok hamisak – gyakorta tükröznek politikai szándékot, ferdítést –, valamint az akkori bírósági, ügyészségi, rendőrségi jegyzőkönyvek, amelyek eleve torzán készültek. Rendőrségi kihallgatási jegyzőkönyvek, iratok, ítéletek indoklása és még sok minden, amit valóban fenntartásokkal kell kezelnünk.

– Milyen mennyiségben állnak ezek rendelkezésre? Mikor ismerkedhetünk meg a válogatásokkal?

– Mindenfajta forrással bőven rendelkezünk. Több mint háromszáz személyes visszaemlékezés van a birtokunkban, s megnyíltak az eddig titkosnak számító levéltárak is. Persze, ez a történelemtanárok számára akár a bőség zavarát is jelenthetné. De ettől nem félek.

Eufória és csalódottság

A tanárok közvetlenül nem mehetnek eredeti források után. Erre sem módjuk, sem idejük nincs. Ezért kiadtuk az '56-os forradalom bibliográfiáját és kronológiáját. Készítettünk a minisztériummal közösen egy történelmi olvasókönyvet, melyben a forradalom ívét, krónikáját tálaltuk, dióhéjban.

– A pedagógusok mennyire tudtak felkészülni '56 megítélésének változására?

– 1988 óta hívnak az ország különböző részére pedagógus-továbbképzésre. Akkor pedig még alig volt segédeszköz, amit használni tudtunk volna. Sajnos nem is mindig ért célba igyekezetünk. Például az előbb említett kronológiát szerettük volna eljuttatni minden iskolába. Sem ez, sem az olvasókönyv nem került oda. Most nem tanítok középiskolában, tehát nincs közvetlen rálátásom erre a mechanizmusra, de a visszajelzések alapján bízhatok abban, valami megváltozik.

– Van-e értelme az 1848–67 és az 1956–89 fordulók párhuzamba állításának?

– Amennyire a történelmi párhuzamok igazak lehetnek. Tény, hogy mind az ország helyzete, mind a nemzetközi viszonyok jelentősen eltérőek voltak, egyfajta párhuzam mégis vonható. Az emberek álma ekkor teljesebben ki, s az elképzelések valóra válthatók lettek. De az is igaz, '56-ban és '89-ben is nagyobb volt a várakozás, mint a létrejött valóság. Az eufória nem találkozott a

realitással. Érthető, ha sokan most csalódottak.

Csillei Béla

Látogatóban Honti Máriánál

Egy ügyosztályvezető vallomásai

Kora délelőtti órára beszéltem meg a találkozót Honti Máriával, a Budapesti Önkormányzat Oktatási Ügyosztályának vezetőjével, aki hivatalában fogadott. Az interjút azonban nem tudtuk pontosan kezdeni, mivel a napi programok egyeztetése, a halaszthatatlan telefonok lebonyolítása, a sürgős ügyiratok aláírása és áttekintése késleltette a kezdést. S közben óhatatlanul betekintheztem egy dinamikus, sok irányban tevékenykedő hivatal mindennapi életébe.

– Ön hosszú – közel harminc éves – iskolai gyakorlat után került közigazgatási területre, helyettes államtitkárként a Művelődési és Közoktatási Minisztériumba. Onnan gyorsan és hirtelen távozott, azt a képzetet keltve a kívülállóban, hogy nem érezte igazán jól magát ott. Aztán mégis, rövid idő elteltével újra tanügyigazgatási munkát vállalva idejött az ügyosztályra.

Volt egy álma!

– Valóban érdekes vonása lehet egy szakmai életútnak az, hogy valaki majdnem harminc esztendő eltöltés után egy tanintézetben – az Eötvös Loránd Tudományegyetem Trefort Utcai Gyakorló Iskolájában –, s ezt követően két és fél év alatt több munkahelyváltás következik be ebben a szakmailag homogén pályaképben. Ennek a háttéréhez hozzátartozik az a hosszú idő, amelyet tanítással, tanárképzéssel, egyetemi oktatással, igazgatói munkában eltöltöttem, nyilvánvalóan életemnek nemcsak a leghosszabb, de a tanításhoz, az iskola ügyéhez való viszonyom szempontjából a legfontosabb és meghatározó korszaka volt. Természetesen ebben az időszakban is többfelől fölkertek, hogy vállaljak szerepet a közoktatás irányításában, szakmai befolyásolásában, de ehhez az iskolát, a tanítást el kellett volna hagynom. Azt szoktam mondani: nekem nagyon érdekes az az úgynevezett negatív szakmai önéletrajzom, ami azt mutatja, hogy mi minden nem lettem. Egyetlen olyan tevékenységi kör, amelyet a tanítás mellett vállaltam, a tankönyvírás volt.

– Mégis aztán elment a minisztériumba. Milyen hittel, ambícióval, szándékkal?

– Annak idején Andrásfalvi Bertalan miniszter úr helyettes államtitkárnak kért föl a tárca közoktatási területére. Igazgatási tapasztalatom annyi volt, amennyi tízéves iskolaigazgatói

gyakorlatom alatt felgyülemlett. Állam-, illetve közigazgatási tapasztalatom viszont nem volt. Úgy éreztem azonban, hogy abban a helyzetben, 1990 nyarán, egy megújuló társadalomban, egy Magyarország szempontjából sorsfordítónak mondható szabad választás után megalakult kormányzat mellett vállalt poszton elsősorban szakmai tevékenységet kell majd végeznem. Tudtam azonban, hogy ebben a vállalkozásban vannak bizonytalansági tényezők, talán maga a kormányzat sem tudta még pontosan eldönteni, hogy a helyettes államtitkári munkakör milyen mértékben szakmai, illetve politikai feladat. Éppen ezért voltam annyira óvatos – utólag azt is lehet gondolni: előrelátó; úgy is lehet fogalmazni: igyekeztem önmérsékletet tanúsítani –, hogy nem vettem magam mohón rá erre a hatalminak vélt feladatkörre. Előzetesen úgy állapodtunk meg a miniszter úrral: egyetemi állásomat megtartva kirendel, és állományban egy évre vállalom a megbízatást. És egy év után – voltaképpen közös megegyezéssel – megváltam a minisztériumtól.

– Milyennek ítéli meg ezt az időszakot?

– Nem ítélem kudarcnak vagy hiábavaló kitérőnek sem a magam, sem az oktatásügy szempontjából. Hiszen működésem idején sikerült rendezni a hitoktatás helyzetét – mind az egyházak, mind az iskolák szempontjából korrektnek mondható megállapodás keretében. Ebben az időszakban indult meg az oktatási törvény előkészítésének a folyamata.

Noha ez a törvénytervezet – amelynek koncepcionális kimunkálásában magam is részt vettem – a kodifikációs kidolgozás fázisát még nem érte el, de egy nagyon fontos eredménye mégis volt: a törvényalkotás folyamatában a nyilvánosság szerepe, a szakmai, az érdekképviseleti, az önkormányzati szférával való egyetértés mechanizmusa ettől az időszaktól érvényesült igazán. Innentől kezdve – lényeges koncepcionális változások ellenére is – elmondható, hogy az oktatási törvény előkészítése a szükséges nyilvánosság közreműködésével történik. Fontosnak tartom, hogy az iskolarendszer működőképességet ebben az egy évben is sikerült megőrizni; olyan hagyományokat, mint az Országos Közoktatásfejlesztési Alap, sikerült megtartani; bizonyos kísérleti iskolák működését továbbra is támogattuk; elkezdődött néhány új tankönyvnek a megírása (pl. Litván Györgytől én rendelhettem meg az iskoláknak az 1956-os forradalom eseményeinek dokumentatív áttekintését adó kötetét); tankönyvpályázatok jelentek meg; működésem alatt kezdődött el annak a reformnak a kidolgozása, amely a tankönyv állami támogatását az egyetlen – és monopolhelyzetben levő – kiadó preferálása helyett igyekszik

elmozdítani a fogyasztók segítése irányába.

– A minisztériumból hova és milyen szándékkal távozott?

– Egy év alatt kiderült a számomra, hogy ebben a funkcióban a politikai szférától való távolságtartás olyan mértékben megvalósíthatatlan, amelyet én kívánatosnak tartottam, és ma is kívánatosnak tartanék a minisztériumban. Közvetlen, és nem egy esetben, súlyosnak mondható, nehezen tolerálható politikai nyomás nehezedett rám. Ezt én nehezen viseltem, s a nyomást gyakorlókat meg valószínűleg az én vonakodásom irritálta.

Az volt a szándékom, hogy az iskolába visszatérek. Igazgatói mandátumom időközben lejárt. Fontosnak tartottam, hogy a gimnáziumban lehetőleg generációs váltással egybekötődő vezetéváltás menjen végbe. Noha szívesen közreműködtem volna az iskola irányításában, mégsem nyújtottam be pályázatot, mivel biztosítani akartam egy új generáció számára az utat. Igazából egyetlen vágyam volt: aktív vezetőtanárként fejezhessem be pályámat, hiszen életem legnagyobb álma a tanítás volt.

Hogy mégsem így alakult a helyzetem, annak két oka volt. Az egyik és a legfontosabb: megtisztelőnek tartottam a főváros vezetőinek bizalmát. A másik: úgy tapasztaltam néhány hónap alatt az iskolában, hogy egy volt igazgatónak önmagát nehéz elfogadtatni az új relációban, és a kollégák gondjait, problémáit nem tudja olyan módon orvosolni, mint ahogyan korábban tette. De nem akartam jelenlétemmel a majdani utódom helyzetét sem nehezíteni. Egy ideig hittem abban, hogy a mostani munkám mellett heti néhány órában tanítva tarthatom a gimnáziummal a kapcsolatot. Azonban az ott végbemenő változások, valamint az itteni növekvő feladataim egyaránt azt követelték, hogy teljesen váljak meg az iskolától.

– Önöknek együtt kell működniük a közgyűléssel, az oktatási bizottsággal, a kerületekkel. Vannak-e esetenként ütközési pontok, nézetkülönbségek, viták, s ha igen, akkor milyen kérdésekben fordulnak elő?

– A fogalmazást pontosítanom kell: az ügyosztálynak nem egyszerűen csak együtt kell működnie az oktatási bizottsággal és a közgyűléssel, hanem az előkészítés és a végrehajtás fázisában a testületi munka szakmai, hivatali háttérét kell biztosítani. Minden oktatáspolitikainak minősülő döntést a közgyűlésnek, illetve az oktatási bizottságnak kell meghoznia. Az ügyosztály politikai természetű döntést nem hoz, de az ilyen döntések meghozatalában a képviselőknek részben a szakmai motívumokat és érveket, részben a döntésüket körülhatároló jogszabályokat ismerniök

kell. Ezért nekünk kell válaszolnunk azokra a kérdésekre a szakma és a jog oldaláról, amelyek egy döntés meghozatalát korrekt módon megalapozzák. Az ügyosztály ugyan úgynevezett előterjesztőként sem a bizottság, sem a közgyűlés előtt nem jelenik meg, de az előterjesztések kidolgozásában markánsan közreműködik. Természetesen minden képviselő, az oktatási bizottság bármelyik tagja, elnöke, a főpolgármester és helyettese a közgyűlés elé vihet előterjesztéseket. Amikor ez az előterjesztési szándék megszületik, akkor ezeknek a tartalmát és lehetőség szerint a jogilag korrekt szövegét, szakmai indoklását mi készítjük elő.

Az ügyosztálynak és a bizottságnak az együttműködése mindenképp előtérbe szorul. A viták többsége nem kettőnk között, legkevésbé pedig a közgyűlés és az ügyosztály között zajlik; sokkal inkább a bizottságban a képviselők között, esetleg különböző frakciókat reprezentáló politikai nézetek között. Esetleges viták azért fordulnak elő, mert vannak joghézagok, mert az önkormányzati működést is tanulni kell a hivatalnak is, nekünk is, mert a döntést nem a jó és a rossz közötti választással kell meghozni, hanem úgy, hogy melyik a kevésbé rossz, kevésbé fájdalmas (például költségvetési okokból). Természetesen lehetnek viták ügyosztályi és bizottsági álláspont különbözősége miatt is. Szerencsés esetekben mi alternatívákat kínálunk föl. Ideális esetben az a dolgunk, hogy a döntések következményeit igyekszünk fölvezetni. Ekkor van jó és érdemi eszmecsere. Mivel az ügyosztály intézményeket és bizottságokat köt össze, néha szorult helyzetben vagyunk amiatt is, hogy az iskolai önállósági törekvéseket igyekszünk fölkarolni, és előfordulhat, hogy egy-egy képviselő vagy képviselőcsoport úgy ítéli meg: a kezdeményezés esetleg sérti az önkormányzati önállóságot, vagy politikai beavatkozást jelent egy olyan folyamatban, amelyért a felelősséget nem az iskola, hanem az önkormányzati testület viseli. Ilyen neurálgikus pont, ha az intézmények akarnak profilt bővíteni vagy változtatni, vagy olyan fejlesztést kívánnak eszközölni, amelynek költségvetési vonzatai vannak. Ilyenkor szorult helyzetbe kerülünk, mert az adott tanintézet belső önfejlődését, az ott dolgozók érdekeit illetően mi inkább látjuk a motivációkat, a képviselőtestületnek viszont kötelessége ezt öszvárosi kontextusban vizsgálni. Ilyenkor konfliktus keletkezhet az ügyosztály és a bizottság között.

– Milyen politikai szempontok játszhatnak szerepet egy-egy ilyen kérdésben?

– Például alapvetően politikai kérdés a szerkezet átalakítása. Milyen értelemben lehet spontán kezdeményezés következménye az, és mennyire lehet szabályozott, netán irányított? Megértem a spontaneitás csökkentését kívánó képviselői álláspontot, hiszen a következményekért a

felelősséget az egyes helyi kezdeményezők nem viselhetik.

Többfunkciójú tanintézeteket

– Hogyan ítéli meg azt a ma már alig követhető iskolaszervezeti változást, amit most tapasztalunk? Ön melyiket támogatná inkább, ha igazgató lenne, melyik megvalósítására törekedne?

– Mindenek előtt hangsúlyozom, hogy személyes véleményemet mondom, aminek én egy testületi állásfoglalással szemben érvényt szerezni nem óhajtok. Nem lehet nem figyelembe venni azt a spontán iskolaszervezeti átalakítást, amely Magyarországon 1988–89-ben elindult. Visszafordítani sem lehet. Ezért célszerű lenne ezt törvényes mederbe terelni, és az átalakításhoz szükséges szakmai, garanciális elemeket világosan megfogalmazni. Nem címtábla-átfestéssel, hanem a feltételek meggyőző vizsgálatával történjék döntés az átalakításról. A tanszabadság elve, amelyet valamennyi mai parlamenti párt megfogalmazott programjában, a tanítás szabadságának elve, amelynek számos elemét már a 85-ös törvény is implikálta, nem vonható vissza. Ezért két dologra kell különös figyelmet fordítani. Az egyik az oktatás kimeneti szabályozásának az érvényesítése, a mérési és vizsgarendszer megtervezése, az ehhez szükséges szakmai háttér biztosítása; egy bőséges feladatbankkal rendelkező vizsgaközpont működtetése azért, hogy az iskolák dönthessenek: milyen típusú követelményszintre tudják tanulóikat fölkészíteni. A másik a képzési szintek meghatározása. Az első a tizenkét éves kor körül adna objektív, szakemberek által kidolgozott fogódnót ahhoz, hogy egy gyerek alapkészségeinek, -képességeinek a mérése megtörténhessék. A második tizenhat éves korban az alpműveltségi szintet jelezné. A harmadik egy olyan érettségi szintet követelne meg, amely a felsőfokú tanulmányok vagy az érettségire épülő szakma elsajátítását biztosítaná.

Az iskolatípusok tekintetében – kis-, közép- és nagyvárosokban – a többfunkciójú tanintézet meghonosítását tartanám szerencsésnek. Ezen azt értem, hogy az úgynevezett korai szelekció kiiktatásával nem egy generálisan tízosztályos iskola bevezetését látnám jónak, hanem azt, hogy egy intézmény általánosan és szakmailag képző profilt egyaránt be tudjon fogadni azért, hogy az általános képzés időtartamát ki tudjuk terjeszteni, s esetleg iskolán belüli átirányítással bizonyos korrekciókat végre lehessen hajtani. Igazgatóként akkor lennék nyugodt igazán, ha egy tizenkét évfolyamos iskolát vezethetnék, mert úgy érzem, hogy egy ilyen intézményen belül van lehetőség a képzési szintek szerinti tagolódásra, a belső korrekciók és többféle profil közötti mozgás

megvalósítására. Különösen rokonszenves nekem a holland módszer, ahol a tizenkét éves alapszint után van egy négy-, öt- és hatéves tagozat. A gyerekeknek tizenhárom éves korukban nem kell megmondaniuk, hogy melyikben akarnak végezni, szabadon átjárhatnak.

Mindazonáltal nem hanyagolható el az, hogy hazánkban tömeges iskolatípus a nyolcosztályos általános iskola, ami egy varázsütésre, netán egy törvény hatására egyszerre nem változtatható meg. Ezért be kell rendezkednünk egy átmeneti időszakra, amely számol a nyolcosztályos tanintézetek tömeges meglétével.

Kardinálisnak tartom, hogy a szakmai képzésben kialakuljon egy post secunderi szféra, amely az érettségi utáni, de a felsőfok alatti képzést jelentené minden olyan elméletigényes, ám egyetemi végzettséget nem igénylő szakmában, amelyekben fontos az általános műveltség. Valójában az ötéves technikusképzés vagy a tizenkilenc, húszéves korig terjedő szakközépiskolai képzés lehetne ilyen. Ez a mozgás előlegezi azt is, hogy Magyarország föl tud készülni a tankötelezettségnek a tizenhatról tizennyolc évre való kiterjesztésére, amely szükséges is lehet az ifjúsági munkanélküliség megelőzésére. De egyben alapja lehet az eljövendő generáció minőségileg magasabb szintű kiművelésének.

(Ez az interjú teljes terjedelmében a Budapesti Nevelő 1993/2. számában olvasható.)

Mohos Sándor

Meddig fiatal a tanár?

Pedagógus társaságban azon véleményemnek adtam hangot, hogy szerintem nagy hibát követ el az a tanár, aki elfelejti, hogy ő is volt diák, neki is voltak csínytevésai, puskázott vagy lógott, mint akármelyik társa.

Több kollégától hallottam már felháborodott kifakadást, amiért a kamaszok úgymond „kinevették”. Pedig ez nem így van!

Miért nevet egy tizenéves? Csak úgy!

Mert gondtalan, vidám, egészséges, fiatal, hadd nevéssen!

A pedagógus, ha nem tud együtt nevetni a diákokkal – akár saját botlásain, tévedésein is (!) –, rideg felügyelővé válhat. Így legfeljebb tartanak vagy félnek tőle a tanítványok.

Nézetem szerint ezen a pályán sokáig fiatalos maradhat az ember, ha akarja, mindig meg-

megújulva.

Egyik kedves, általam is nagyra becsült kollégám vitába szállt velem.

Azt fejtegette, hogy ő 50 év felett senkit sem engedne tanítani, 40 év felett meg eltíltaná az osztályfőnökségtől. Érvei között példákat sorolt arról, hogy az idősebb osztályfőnök nem szívesen megy három vagy több napra kirándulni, nem szeret kimozdulni, országot-világot járni, színházba, moziba, múzeumba menni, együtt játszani..., mert fáradt! Úgy véli, a gyerekek már egy 30 évest is „öregnek” tartanak, akkor is, ha még magamagát fiatalnak érzi.

Azóta is töprengök, igaza van-e, vagy sem.

Láttam én már üdeszép, dekoratív és unalmas húszévest, akire ugyan jó volt ránézni, de tanulni tőle... ! Azt jobb nem emlegetni.

De van olyan nyugdíjas példaképem is, aki még mindig izzik, lelkesít, szárnyal az óráin, ötletei vannak, s azt sem restellte (sőt!), hogy diákjaival és ifjú kollégáival egy színpadon szerepelt.

Magas, sudár alakjával (óra illik az a mondás, hogy „hátral líceum, elöl múzeum”), hihetetlen optimizmusával és gyermekcentrikusságával példát adhat három nemzedéknek.

Tudása, tapasztalata és tekintélye fontos a tantestületben. Hiszem, hogy legjobban a gondok, a hajsza, a létfenntartásért folyó küzdelem, az örökös stressz – öregítenek!

De meggyőződésem, hogy 30-on túl is vonzó tehet az ember – akár férfi, akár nő –, ha belső harmóniája kisugárzik.

Vajon az olvasó hogy látja?

Miként vélekednek erről a diákok? Kíváncsi volnék. Ők tényleg csak huszonéveseket szeretnének látni a katedrán???

Szemán Éva

Életeszmény és pedagógusszerep II.

Énközpontú szaktanár helyett emberközpontú szaktanár

Az iskola „életidegenségéért” elsősorban a pedagógusképzés hagyománya hibáztatható, amely évszázadok óta bizonyos szakkövetelmények teljesítésével szakspecialistákat képez. Ők jó szolgálatot tehetnek a tudományos kutatásban, a termelésben. A szőlész szakmában szőlészek

vannak. Emberi viszonylataikban a „szőlész-szőlész” kapcsolat hozza létre az együttműködést, az összetartó erőt.

A gyermekek világában az emberi kapcsolatok nem olyan egyértelműek, nem annyira kiegyénültek, mint egy szőlészeti üzemben együttműködő szőlészek esetében. A gyermek még változóban, átalakulóban, fejlődőben levő személyiség. A gyermek kíváncsian (spontán) keresgél, próbálkozik, kísérletez, kutató, tapogatózik, keresi a helyét a világban. Figyelmét a természeti környezet egésze köti le. Kapcsolattartásában sokrétűsége, változatosságra törekszik. Az egyoldalú „szőlész-szőlész”, „matematikus-matematikuss”, „történész-történész” kapcsolatok a keresgélések, próbálkozások keretében gyakran felcserélődnek, összeszővődnek – a gyermek fejlődése komplex folyamat.

A pedagógusképzés legnagyobb hiányosságát abban látom, hogy nem veszi figyelembe a gyermek fejlődésének komplex folyamatát. A pedagógusjelölt képzése során nem nyer betekintést az egyéni tevékenységrendszer tanulmányozásába. Pedig ez nélkülözhetetlen az empátia, az emberismeret elsajátításához: az embert cselekedetein, tevékenységrendszerén keresztül lehet megismerni. A képzés ideje alatt a pedagógusjelölt szaktudása elérheti a szakspecialista tudását is. Az emberismeret hiányában a szakspecialista tanár – nem számolva a gyermek fejlődésének komplex folyamatával – a gyermekben „szőlészt”, „matematikus”, „történészt”, „irodalmárt” stb. lát. Az emberismeret nélkül kiképzett szakspecialista „énközpontú” tanáregyenység együttműködési szándékát a gyermek elutasítja, ellenállással fogadja, érthetetlen szemekkel kínlódik a ráerőszakolt feladaton. Az átalakulóban, fejlődőben levő gyermek egyéni tevékenységrendszerét a próbálkozás, keresgélés, kutatás, kísérletezés, az őt körülvevő természetes környezet felfedezése foglalkoztatja inkább, mint az életkor által mereven szétválasztott, tantárgyakra parcellázott ismeretanyag. A gyermekben nem a kiegyénült „biológus”, „matematikus”, „irodalmár” szakspecialistát kell látni, hanem a változó, fejlődő, vállalkozó kedvű, kutató, keresgélő embert.

Az „emberismeret” bevonása a pedagógusképzésbe nem eredményezné a képzés idejének mértéktelen megnyújtását. Az egyetemi képzés öt esztendeje alatt két szaktárgyat sajátít el a tanárjelölt. Egyetlen szaktárgyra átlagosan öt-ketted évi időtartam (2,5 év) jut. A tanárképzést egyszakosra változtatva a fennmaradó időtartam az egyéni tevékenységrendszer tanulmányozására fordítható. A pedagógusképzés idejének öt évre emelésével az óvó-, a tanító-

és a tanárképző főiskolák pedagógusjelöltjei is képzésük első három esztendejében az egyéni tevékenységrendszer tanulmányozhatnák. A tanári szak, speciálkollégium felvételére a képzés utolsó két éve elegendő lenne – a jelenlegi pedagógusképzés keretei között is 2,5 év jut egyetlen szaktárgyra. Az óvodapedagógusnak is szüksége lehet a képzés utolsó két évében speciálkollégium felvételére (pl. testnevelés, ének-zene, drámapedagógia, környezetismeret, rajz, kézimunka, konyhakertészet, kis állatok gondozása stb.).

Az egyéni tevékenységrendszer tanulmányozása közben a pedagógusjelölt betekintést kapna a később vele kapcsolatba kerülő csoportok, közösségek, iskolai korosztályok (óvodások, kisiskolások, felső tagozatosok, középiskolások) viselkedésébe, szükségleteibe, tevékenységrendszerébe, érdeklődési köreibe. Az önként választott tevékenységformák tanulmányozását saját magán és társain is kipróbálhatja, bemutathatja csoporttársai között – pl. újságszerkesztés, versírás, agyagozás, távcsövek készítése, filmek kidolgozása, bábjáték, könyvkötészet, akvarisztika, számítógépes programok készítése, veteményeskerti munka stb. A tevékenységformák tanulmányozása nem zárja ki annak lehetőségét sem, hogy ezekkel párhuzamosan a választott szaktárgy is tanulmányozható a képzés első három esztendeje alatt.

Az egyéni tevékenységrendszer tanulmányozása feloldaná a pedagógusképzés ma is meglévő zártságát. Lehetővé tenné a kitekintést a tanszék „üvegburája” alól. A képzés első három esztendeje alatt a pedagógusjelölt bármelyik tanszéket felkereshetné az általa választott tevékenységformák tanulmányozása céljából. A botanikus kert megnyílna a nem biológus hallgató előtt is. A biológus hallgató is foglalkozhatna drámapedagógiával, távcső szerkesztésével, rézkarcok készítésével. A számítógép sem lenne kizárólag a matematikus hallgató kiváltsága. A pedagógusjelölt betekintést nyerhetne az iskolai termelés-gazdálkodás titkaiba, amely lehetővé tenné az iskolai alapítvány létesítését a gyermeket körülvevő természeti környezet hiányzó feltételeinek kiegészítése céljából – pl. szerződés-kötés a település helyi gazdasági társulásával szőlőmunkák végzésére; bizonyos alkatrészek előállítására, összeszerelésére; stb.

A természeti környezet hiányzó feltételeinek pótlásakor az információforrások tárgyi hordozói mellett a személyi hordozók is fontosak – pl. lakatos, könyvkötő, szőlész stb. bevonása, alkalmazása. Az információforrások személyi hordozóit nem helyettesítheti semmiféle tárgyi információhordozó. Az idegen és magyar anyanyelvű gyermekekből szerveződő csoport tagjai

egymástól, spontán módon, tárgyi hordozók (tankönyvek, hangszalagok, diafilmek, szótárak) nélkül is megtanulnák a beszéd szintű társalgást egymás nyelvén, hiszen a gyermek is információforrás.

Az egyéni tevékenységrendszer szükségessé teszi az irodalmi tájékozottságot, könyvismeretet is. Szabad válogatással irodalomjegyzék állítható össze. A folyamatosan összeválogatott, tanulmányozott tevékenységformák dokumentumai – munkatervek, számítógépes programok, tervrajzok, festmények, saját költemények, leírások, fotók stb. – az irodalomjegyzékkel együtt a személyes „dossziéba” kerülnek. A dosszié tartalmát a megkeresett tanszékek vezetői, oktatói, laboránsai aláírásukkal és az egyetem bélyegzőjével hitelesítének. A tevékenységformák „kiváló”, „jó”, „megfelelő” minősítéssel a leckekönyvben is rögzítve lennének.

A tevékenységrendszer ismerete közelebb hozná egymáshoz a tanárt és diákjait. A ma és a jövő közoktatása, közművelődése nem „üvegburra” alatt képzett szakspecialistát, hanem emberismerő, emberközpontú szaktanárt kíván.

Összegzés

A XX. század sokrétűen differenciált munkahelyi viszonyai az intézményes nevelés rendszerétől is differenciáltabb fejlődési lehetőségek biztosítását kívánja. Az összezsugorodott lakásviszonyok következtében beszűkült emberi kapcsolatok nem képesek a felnövekvő nemzedék számára biztosítani a komplex fejlődés lehetőségeit. Az iskola belső mozgástere szűk a fejlődési lehetőségek differenciáltságához képest. A lét és a tudat kölcsönös, együttes fejlesztését a művelődési viszonyok „kitágulása” biztosíthatja. A művelődési viszonyok kitágulása kiegészítheti, pótolhatja a természetes környezet hiányzó környezeti feltételeit a gyermek komplex fejlődéséhez, egyéni tevékenységrendszer, szükségletei kielégítéséhez. Az egyéni tevékenységrendszer tanulmányozása, az emberismeret elsajátítása a pedagógusképzés keretei között is szükséges és indokolt. A pedagógusképzés egy tanári szak (speciálkollégium) felvétele mellett, az „emberismeret” elsajátítását is lehetővé tenné. A nevelői hivatás presztízsét a szaktudás mellett, elsősorban az emberismeret, az emberközpontúság növeli.

Kiss Ferenc

Az érdekes, eredeti, de helyenként csak vázlatos írásművet azért közöljük, mert szerzője nem megnyugtató, hanem gondolkodtatni akar. Gondolkodjunk el, s ha kell, vitatkozzunk vele!

(A szerk.)

Bombariadó

Tódulnak ki az iskolakapun, közel ezer gyerek. A nagyok örvendenek; elmarad a dolgozat, a felelés, a matekóra. A kicsik vegyes érzelmekkel: „csak a tanító nénit ne veszítsük szem elől ebben a tolongásban”. Az udvar és az utca tele gyerekekkel. Úgysem robban, idén ez a harmadik bombariadó. Ijedelemnek tehát nyoma sincs.

A tanító nénik terelgetik a nyáját, bosszankodnak, hűvös szél fúj. Vajon mennyi ideig kell kint lenni? Aki közel lakik, hazaviszi az osztályt. A nagyokkal más a helyzet. Ők máris mennének, de az igazgató azt mondta, nem lehet, ki kell várni a tűzszerészeket, aztán minden folytatódhat tovább. A felsős tanárok különbözőképpen reagálnak. Némelyek nem várják meg, mit mond a vezetőség, a gyerekeket elküldik, és ők is eliszkolnak. Aki marad, az morog. – „Már majdnem megírtuk a dolgozatot. Készültek rá szegények. A fene ezt a bombariadót!” – aztán keres egy szélvédett zugot a gyerekekkel, és végignézik az eddig elkészült írásokat. Mások azért berzenkednek, mert itt kellett maradni. Pedig milyen jó lett volna egyszer délben hazaérni. Meggyőződésünk, hogy a vezetőségnek úgy kellett volna dönteni. Hármás-négyes csoportokba verődnek és hergelik egymást. De a legtöbben mégis a gyerekek közt vannak, sétálgatnak, ülnek a padon, beszélgetnek. Már nem is bánják a kényszertáborozást. Olyan dolgokról esik szó, amik a tanteremben nem kerülnek elő. Mintha nem is ugyanaz a gyerek lenne. A padban mozog, viháncol, rendetlenkedik, itt meg kedvesen mesél, kiderül, hogy érmekeket gyűjt. Mások az állatokról fecsegnek. Felszabadultan, élénken kommunikálnak. A bajok is előkerülnek. Válások, alkohol, verekedés, egyre-másra válnak nyilvánvalóvá az életek, sorsok.

A fizikatanár elcsodálkozik. Ez a gyerek még összefüggően nem mondott két mondatot, most pedig a háztartási gépek működését ecseteli teljes szakszerűséggel. Mindent ő javít otthon. Lehet, hogy mégsem kellett volna megbuktatni?

Aztán fölberreg a rendőrautó motorja, végeztek. Lehet bemenni. Lassan elindulnak, még útközben is mondják, magyarázzák a tanárnak a terveiket, álmaikat, életüket. Egy negyedóra, és folytatódnak az órák.

Ugyanúgy feszengenek a padban vagy rendetlenkednek, gombóccá gyúrt papírzsebkendőt dobálnak, mikor a tanár a táblára ír. Többen néznek kifelé az ablakon. Olyan jó volt beszélgetni. Az ebédlőben, a folyosón ismét megkezdődik a nyüzsgés, kicsöngetnek. A fizikatanár indul a

tanáriba a következő naplóért. Arra gondol, mi lenne, ha holnap ő telefonálna. És ezen elmosolyodik.

Pecsenye Éva

Politika az iskolában

A „debating” Magyarországon

A rendszerváltás óta megkönnyebbülten hangoztatjuk: nincs helye a politikának az iskolában. Elmúlt az az idő, amikor a pedagógus kötelezően ajánlott feladata volt a hivatalos pártpolitika szólamait az úttörőmozgalom „szósszal” leöntve megetetni a gyerekekkel. Vannak, akik ma is nosztalgiával gondolnak vissza régi táborozásokra, az úttörőélettel kapcsolatos emlékeikre, csak azt felejtik el, hogy sokféle formában – céltudatosan – egyféle ideológiát csepegtettek beléjük. A pedagógusok többségének csendes rezisztenciája szerencsére csökkentette a kívánt hatást. Ma már más a helyzet. Nincs KISZ-vitakör, rajgyűlés, párttaggyűlés az iskolában. A politika mégis beteszi a lábát. A gyerekek hozzák be és teszik le elénk nap mint nap, kérdések formájában. „Miért nincs jobban Antall és Göncz? Mit akar Csurka? Van Magyarországon antiszemitizmus? Miért olvasnak újságot a képviselők, amíg a másik beszél? Sokszor miért kong a Parlament? Tényleg hazudik a kormány? Az ellenzék jobban csinálná?” Gimnáziumi tanár válaszai: Gyerekek, az iskolában nem politizálunk. Majd magyarázólag hozzáteszi: én magam is hasonló kérdéseken rágódom, hogyan tudnék erről a gyerekekkel beszélni. Válaszolni olyan kérdésekre, amikre mi magunk sem tudjuk a választ, úgy válaszolni, hogy közben saját előítéleteinket, meggyőződéseinket ne erőltessük rá a gyerekekre, nem könnyű dolog. Segítségre van szükségünk, hogy segíthessünk a mai politikai, közéleti eligazodásban. Hogy 5 év múlva, megkérdezve általános iskolásokat, gimnáziumi diákokat, egyetemistákat, ne azt a választ kapjuk, mint ma: politikus biztosan nem akarok lenni. Ilyen segítséget jelenthet a Soros Alapítvány támogatásával a tavaszi szünetben 30 iskola tanára számára megrendezett versenyvita (vagy vitaverseny – angolul debating) tréning. Négy napon át a budapesti Rózsadomb Szállóban az ország különböző iskoláiból érkező pedagógusok megismerkedhettek az Amerikában, Ausztráliában, Angliában népszerű „debating”-gel. A tanítómesterek Holló Dorottya (ELTE) és Szálka Márta (Evangélikus Gimnázium) tanárok voltak. Érdekes volt hallani, hogy ezekben az államokban 7-18 éves korig iskolák közötti versenyben tökéletesíthetik vitakultúrájukat a diákok. A döntőt a helyi tv is közvetíti. De felnőttek körében is működnek vita-klubok. Sok népszerű

politikus, közéleti személyiség ezeken a versenyeken emelkedett ki először. Iacocca, a népszerű üzletember az „Egy menedzser élete” c. könyvében írja: „Itt fejlesztettem ki szónoki képességeimet, itt tanultam meg, hogyan kell beszéd közben is gondolkodni. Eleinte halálosan féltem. Gyomrom görcsösen összeszorult – mindmáig elfog az idegesség, ha beszédet kell mondanom. A vitakörben szerzett tapasztalatom azonban sorsdöntőnek bizonyult. Bármilyen ragyogóak is az ötleteink, ha nem sikerül elfogadtatnunk azokat, semmire se megyünk az eszünkkel.”

A magyar helyzet elemzésével is foglalkoztunk; felmérés szerint a magyarok a kompromisszumot negatív jelenségnek tartják, míg pl. az angolok fontosnak és pozitívnak. A magyarok hajlanak az érzelmeiktől fűtött érvek felsorakoztatására, vagy a saját gondolataikat mondják. A bizonyítható, a tényekkel alátámasztott érvek arányaikban sokkal ritkábban szerepelnek, mint ahogy kívánatos volna. Ezután didaktikusan felépített képzésben részesültünk, megtanultunk meghatározott szabályok szerint, kulturáltan vitázni, megfontoltan érvelni, cáfolni. A negyedik napon egy olyan eszköz birtokosainak éreztük magunkat, mellyel a diákok személyiségé az alábbi területeken fejleszthető (rangsor nélkül):

- beszédkultúra
- önfegyelem
- tolerancia
- empátia
- autonóm gondolkodás
- koncentráció
- együttműködés
- csapatalakítás
- megszerzett tudás aktivizálása
- kreativitás
- információ-kutatás (pl. könyvtárhasználat)
- lényegkiemelés

- kritikus gondolkodás
  - jelenségek megértése
  - szereplés
  - önbizalom
  - önismeret
  - lényegre törő fogalmazás
  - másokra figyelés
  - a dolgok bonyolultságának megértése
- stb.

A program folytatódik. A 30 tanár 6-6 tanulóval részt vehet augusztus végén egy 10 napos vitatáborban, ahol már a gyerekek versenyeznek. Ősszel pedig újabb 30 iskola kap lehetőséget a bekapcsolódásra. Ha nálunk is minden diák megismerkedhetne ezzel a módszerrel, ha megfelelő jelentőséget kaphatna a vitakultúra fejlesztése az iskolák életében, akkor a jövőben másképp zajlanának a viták a Parlamentben, a pártok a választási küzdelmekben érvekkel csatáznának, a választók pedig felismernék a tény és a vélemény közötti különbséget. Vagyis nem hangoznának el megválaszolhatatlan buta kérdések az iskolában sem.

Budapest, 1993. május 3.

Barlai Róbertné

Söprögető áldozatok

A söprű megállt a gyerek kezében, mikor a mester könnyedén odalökve közölte vele, másnap be sem kell már jönnie. Szakmunkástanulói szerződés, iskolával kötött megállapodás, évtizedes kapcsolat foszlik napjainkra semmivé, tanulók tucatjai kerülnek utcára, egyik napról a másikra. A kisiparos többnyire még indoklást sem ad. Közli a műhelyt takarítgató, napi munkáját befejező tizenévvessel, többé ne számíton befogadásra. A gyerek meg beballag az iskolába és döbbszenten kérdi, mitévő legyen.

Rendszeressé vált napjainkra a szerződésszegő gyakorlat. A kisiparos tanévkezdet előtt leadja igényét, melyet az iskola egyeztet vele. Mint tudott, szakmunkástanuló csak az lehet, akinek

biztosított a gyakorlati helye. Ezek többsége az iskolai tanműhely mellett vállalatoknál, frissen alakult kft.-knél, magánvállalkozóknál található meg. Iskolai tanműhely csak keveseket és bizonyos szakmákban képes csak fogadni. A szakképzés tehát csak így, közös munkával valósítható meg.

A helyzet azonban napjainkra gyökeresen megváltozott. A csődbe ment vállalatok, a rosszul manőverező szövetkezetek elsősorban a legvédtelenebbeket, a tanulókat teszik ki az utcára. A törvényi garanciák felbomlásával ebben senki nem akadályozhatja meg ezeket a cégeket. Mint ahogy a véleményüket menet közben megváltoztató kisiparosokat sem. Többtucatnyi már az utcára került kisdíákok száma, és ez egyre csak növekszik. Az iskola pedig tehetetlenségében csak érvel: szép szóval a lelkiismeretre, tisztességre próbál hatni, de vajmi csekély sikerrel... A vállalkozó nehéz helyzetére, a megrendelések számának csökkenésére, a csekély jövedelemre, a magas adóra, a TB-járulékra, az egyéb költségekre hivatkozik. A pedagógusok, a szülők és a tehetetlen áldozatok pedig döbbenet nézik a várható jövőt. Már beletörődtek abba, hogy néhány helyen több tízezres belépőt, kauciót kell letenni, zsebből zsebbe, hogy egyáltalán fogadják a fiatal tanulni vágyót. Elfogadták, hogy ezért csak megtűrik, de nem tanítják őket. Sem munkaruhát, sem ösztöndíjat, sem más kötelezően járó juttatást nem kapnak a srácok. Csak ott lehetnek, takaríthatják a műhelyt, végezhetik a mester háza körüli teendőket, munkaidőt, tanulóiidőt nem ismerve, késő délutánig. Mert még mindig volt előnyük az utcán álldigálókkal szemben. Aztán jön a február közepe, az adóbevallás, s a lejelentés után már takarodhat el a portáról a szebb jövőben reménykedő szakmunkástanuló. Az iskola pedig tehetetlenségében már maga sem tudja, mit tegyen. Tanműhelyépítésre nincs pénz, akit mégis sikerül behozni, az után pedig havi 350 forint büntetéspénzt – lásd TB-járulékot – kell fizetnie. Perelni persze lehetne a kisiparosokat, de ki győzné ezt idővel, pénzzel, türelemmel. Tanítani pedig muszáj. A kisdíákok már ott tolonganak felvételi papírjaikkal, helyet keresve maguknak. Jövőre aztán a mester könnyedén odaszól majd a műhelyben söprögetőnek:

– Holnap már ne gyere be dolgozni!

Cs. B.

A 8. b osztály

Nyolc évig együtt Éva nénivel, jóban-rosszban. Nagy szavak. De mit jelentenek? Ha benyitasz az osztályba, rád néznek valamennyien, ők és a tanáruk. Szemük villanásában, szájuk szögletében

ugyanaz a gondolat bújik meg, arcukon ugyanaz az érzés fénylik. Együtt mennek valahová, és te most közbeléptél. Nem tehetsz mást, csendben becsukod az ajtót. Mint a századik szoba titkát. Egyvalamit kicsempésztem, Soltész Rita dolgozatát.

Ezt megosztom Veletek. Talán megbocsátják.

Magyardolgozat

A csoport

- Hazádnak rendületlenül... (Szózat, összehasonlítás, Vörösmarty hazaszeretete, általánosan)
- Szimbólumok Petőfi és Arany költészetében (Tisza–Walesi bárdok, háború és tiltakozás)
- A Mont Blanc ember (Vajda János, életrajz), Kevés (Gina szerelem)
- A sajtó szerepe az irodalmi és politikai életben (Nyugat)
- A megismerés folyamata (megértés, gondolkodás stb.; közeledés egy költő felé, ki lehet ragadni általánosságban, én hogy ismerem meg)

A megismerés folyamata

„Mindenekelőtt szerintem kell a megfelelő hangulat. Fontos, hogy az ember akarja is érteni az adott verset. Minden versnek más-más környezet szükségeltetik, át kell érezni a belőle áradó esetleges feszültséget, harmóniát, indulatokat. Például nem lehet egyforma hévvel olvasni (Petőfitől) A XIX. sz. költőinek indulatos, pergő, akaratos sorait, és az István öcsémhez című verset. Minden versből süt az írójának, költőjének jelleme, érzelmei, pillanatnyi hangulata. Ez természetes, hisz ezt akarja tolmácsolni nekünk, az olvasónak. De van, hogy megértjük, és vannak pillanatok, mikor lepereg rólunk a vers mondanivalója. Lehet ezt szándékosan és akaratlanul tenni, nyilván függ a pillanatnyi kedélyállapotunktól. Az ember minden ellen tud védekezni, főleg az érzelmek ellen. A véleményem egy versről azonnal kialakul, első olvasás után, de lehet, hogy elhamarkodottan ítélek. Vannak versek és vannak költők, kikkel szemben előítéleteket állítok, és lehet, hogy ezáltal félrevezetem magam. Így vagyok például Ady Endrével, kinek jellemét, stílusát nemigen szeretem, de olvastam tőle verset, ami megragadott, magával ragadott, s önfeledten tudtam élvezni a versből áradó érzelmeket, vibrálásokat, hangulatokat. Lehet egy vers, idézet, novella akár rövid, akár érzelmekben szegény, de semmikép sem lehet semmitmondó. Fel kell ismerni az egyéniségét, különlegességét a műnek. Vannak

versek, miknek megismerésére rá lehet mondani: szerelem első olvasásra. Ilyenek például Arany János balladái; József Attila versei. Kimondom, ilyen esetekben a vers és köztem „kapcsolat” alakul ki, mély érzelmi kötöttség. Sok műben – és itt nem csak a versekről beszélek – keresem magánvéleményemet, érzéseimet, fájdalmaimat, s sokban rá is találok ezekre. Van, mikor ezt elmondom másnak – úgy érzem eközben, hogy megértettem a verset –, s fáj, hogyha csalódom egy feneketlent, mert szembe kell néznem az igazsággal. Ez olyankor történik, mikor beleképzelem a dolgokba – vers, ember, élmény – a mesét, az álmot, a lebegést, egyszóval a fantasztikus érzést. Felruházom a legekkel, és hiszek benne. Ezek után következik az elmaradhatatlan szembesítés a valósággal. Ez fáj, de megérte: részem volt a csodából, amit akár egy idézet, akár egy tárgy, akár egy ember is nyújthat. Az ilyesfajta eseteket nem félreismerésnek nevezném, inkább fantáziálgatásnak. Jobbik – sőt legjobbik – eset, ha nem következik be a kiábrándulás, s megmarad a mese. Érzem a dolgok igazát, lényegét, s tudom, hogy ez az enyém is: enyém a prózák, versek olvasása után megmaradt hangulat, ha akár csak egy villanásnyi időre is, de éreztem, megismertem, részem volt a csodából, amit az a másik ember nyújtani tudott nekem. Ez már nem megismerés, ez több annál, amit szavakkal nehéz megfogalmazni: ez már az életem része.”

Meghatódtam!

5 L. Pecsénye Éva

Én is: Barlai Róbertné

A tudás ára

Kevés szülő engedheti meg magának azt a luxust, hogy felvételik, beiratkozások idején maga elé képzelje, mibe is kerül neki majd ez a nagy kaland. Talán meg is gondolná magát, mondván, maradjon otthon az a csemete, az valószínűleg kevesebbe kerülne. Elüldögél a televízió előtt, nézi a videót, ami sokkal kisebb összegbe kerül, mint a beiratkozás várható csillagászati megterhelései.

Azonban, ha Dárius király kései unokái mégis a továbbtanulás mellett döntenek, fel kell készülniük a legborzasztóbbakra. Megdrágult az iskola, melynek ingyenességét oly jólesően hangsúlyoztuk hosszú időn át. Megemelkedtek a tankönyvárak, s egy évkezdő diáknak oly elképesztő összeget kell leszurkolnia, melyre az elmúlt esztendő árain edzett szülők sem gondolhattak. A teljesség igénye nélkül most felidézünk néhányat, de kérjük, a gyengébb

idegzetűek fordítsák el a tekintetüket.

Gimnáziumi tankönyvek összességében:

1. év: 4183 Ft

2. év: 2161 Ft

3. év: 1701 Ft

4. év: 2290 Ft

Mindezek az adatok csak a legszükségesebb könyvekből összeállított csomagot jellemzik. Nem tartalmazzák az alternatív tankönyvek árát. Amelyik iskola ugyanis, élve a tanszabadság adta lehetőségekkel, ezek közül is beválogat, további jelentős összeggel terheli meg a jobb sorsra érdemes szülőket.

Ha pedig a már megszokott tanárváltás következik be, például nyelvszakon, további csapások zúdulhatnak a meggondolatlan polgárokra: az új kolléga új könyveket követel meg. S lássunk csupán egy példát a sorból:

Német nyelvkönyv 989 Ft

Munkafüzet 878 Ft

De a többivel is ez a helyzet. Az a meggondolatlan tehát, aki az Európa felé való haladásunkat nyelvtudással kívánja erősíteni, háromezer forint alatt ne is reménykedjen. És hasonló a sorsuk a tudományokat, művészeteket kedvelőknek is.

Filozófiai szöveggyűjtemény (Úgy kell, mint a falat kenyér!) 990 Ft

Műalkotások elemzése 395 Ft

„Diák, írd magyar éneket!” 800 Ft

Földrajzi atlasz 325 Ft

Történelmi atlasz 210 Ft

Művészeti atlasz 216 Ft

De nem jobb a helyzet az általános iskolákban sem.

Történelemkönyv 200 Ft

Képek könyve 385 Ft

Matematika I. oszt. 395 Ft

Feladatgyűjtemény 395 Ft

Olvasókönyv 517 Ft

Az MKM által támogatott nemzeti kiadó tehát nem tudta megkönnyíteni a családok tanévkezdési gondjait. Az elmúlt esztendőhöz képest – amely maga is bővelkedett horrorisztikus árakkal – mintegy 80%-kal nőttek az árak. És ehhez jön még hozzá a toll, ceruza, füzet, vonalzó, táska, köpeny, tornacipő, és sorolhatnánk még...

Természetesen azért a kiadó gondolt a jövőre is. Könyvet csak szerződés után küld az iskoláknak. Visszárúzást azonban csak 5% erejéig fogad el. Ha tehát az iskola meggondolatlan, vagy a szülő az anyagi megterhelést nem bírván feladja, a további felelősség a tanintézeté. Nehogy azt higgyék, hogy a rendszerváltást módszerváltás is követte.

Csillei Béla

Így írok én...

Az én világom...

Molnár Katalin vagyok. 1975. május 4-én születtem, anyák napján. Édesanyám szerint ez volt számára a legszebb ajándék. Jelenleg Újfehértón, a Bajcsy-Zsilinszky Endre Gimnázium negyedikes tanulója vagyok. Érdeklődésem sokoldalú, ám a zene mellett az irodalommal foglalkozom legszívesebben. Ezért is jelentkeztem a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar szakára.

13 éves koromtól verselgetek magamnak. Most azon verseimet küldöm el, melyek jelenlegi állapotomat leginkább kifejezik. Fogadják ezeket szeretettel és elnézéssel a hibáik miatt!

Köszönettel:

Molnár Katalin

Újfehértó

Ami előtted rejtve van

Ki tudja, mit rejt a hajnal,

ha árnyék közt futkos a szél?

Titkok buknak föl a zajjal –

Ki mondja meg, mit zenél?

Ismered Te a napkeltét,

mikor megretten az éj,

s vánkosa alá elbújik

félelem, álom s veszély?

Ismered az igaz álmot?

Kusván és féljózanul,

hol sokkosan ríkató képek

idétlen rendje vonul?

Tudod, hogy mi az a kétely?

Agymunka helyett az ész

légvárok álmával érvel,

s darabos minden egész.

Minden pillantás egy kérdés:

harc a nem s igen között,

mely szemednek gyémánt lakába

hidegen beköltözött.

Látod Te mindezt, mondd látod
egy másik szemében, ha kell?
Vagy a rejtélyes hajnal dalára
Homályos alkony felel?

Hajnal

Nézd!

A Hold bújocskát játszik ott a fák között.

S a hajnal édesen aranyló ujjai

skáláznak már a bérceken.

Szavaim dadognak.

Hisz ily tökély felett

nagy s egyetlen úr

csak a csend lehet.

Közel s távol

A közelség tűnő, mulékony,

mert konkrétból fakad.

De a távol – az megtartó erő,

mert állandó marad...

A szeretet birodalma

A Fillér Utcai Általános Iskolába alighanem nagyon sok gyerek járna szívesen. Nemcsak a csodálatos panoráma okán, hanem az iskolában uralkodó légkör, szeretetre hangolt pedagógiai törekvések miatt. Kilátás és kilátások szerencsésen adottak a környékbeli gyerekek számára. Annyi sok iskolai rémtörténet, pedagógiai kudarc és zaklatott pályamodell után szinte felüdítő,

hogy van olyan iskola is, ahol nem a panaszkodás az alaphang, nem a sérelmek felhánytorgatása; nincs izzás és reszkető harag, hanem a mosoly, a harmónia és a határtalan nevelői szenvedély a meghatározó. Mi lehet a titkuk? Liebhauser Józsefné, az iskola igazgatója vallott erről.

Iskolánk 1985-ben épült. Eredetileg nagyobbra tervezték. Amikor beköltöztünk, már akkor is kicsinek számított, mert huszonnégy tanulócsoport munkájához legalább huszonegy-huszonkettő tanteremre lett volna szükség a tizenhat helyett. Összevonással sikerült megoldani a helyproblémákat. A tantestület létszáma negyvenhárom fő. A munkavégzés igényei és szándékaink tágítanak ugyan az iskola falait, de adottságaink egy ötvenöt négyzetméteres befejező konyha tanteremmé történt átalakítására adtak csak lehetőséget. Iskolánkban a fővárosban elsőként vezettük be az első osztályos angol tagozatos nyelvoktatást, amit egy igen felkészült kollégánk nagyon-nagyon tehetségesen lát el. Egy teljesen új tanmenetet kellett kidolgoznia és megszenvednie.

Könnyű a jókat tanítani

– Gyakran jár be az órákra?

– Igen. Nekem a legnagyobb öröm egy jó órát látni. Még most is, ilyen „öreg, vén fejjel”, ennyi idő után, meghatódom egy tartalmasan kivitelezett, színvonalas órától. Van igazság, és sok mindenben lehet vitatkozni, mindent meg lehet közelíteni többféleképpen is, de nagyon sokat árul el egy pedagógusról, ahogy az osztály előtt áll, ahogy a gyerekekkel beszél, ahogy a gyerekek visszaszólnak, ahogy bevonja őket az órába, ahogy leköti őket. Igenis mérhető így egy pedagógus munkája, de szívesen tanulok is azoktól, akiktől lehet.

– Többféleképpen lehet viszonyulni ahhoz, hogy egy igazgató szeret órát látogatni. A nevelők hogyan vélekednek az ön igazgatói felfogásáról?

– Szeretik és igénylik. Így tudunk lehetőséget teremteni arra, hogy folyamatában kontrollálhassuk egymás munkáját. Milyen öröm, ha megdicsérhetik az embert egy-egy jól elvégzett munkáért!

– Negatív kicsengésű is lehet egy óra. Nem...?

– A hibákból is lehet tanulni. Vállalni kell! Nagyon nehéz, de az ember úgy is meg tudja közelíteni az órák elemzését, hogy mi a jó, és hogy mikén lehet még javítani.

– Mik a tanítást és a nevelőmunkát akadályozó legfőbb gondok?

– A legnagyobb probléma, hogy begyűrűznek hozzánk is a társadalmi nehézségek. A család szentsége mint olyan egy kicsit halványulóban van. Nagyon sok a családi probléma, a gond. Fölzaklatottak, idegesek, izgatottak a szülők, és ez a gyerekeknél is lecsapódik. Nagyon-nagyon fontos lenne nyugalmat varázsolni a gyerekek köré, örömet, szeretetet sugározni. Az iskola törekszik arra, hogy még az otthoni problémákon is egy kicsit korrigálni lehessen, de ezt igazából sajnos nem tudja úgy vállalni, ahogy szeretné.

– Egzisztenciális háttérüket tekintve vajon mennyire egyenlő körből kerülnek ki az ide járó gyerekek, és az elmélyülő társadalmi különbségek milyen szakadékokat termelnek ki közöttük?

– A gyerekek nagy része az átlagnál jobb anyagi körülményekből érkezik hozzánk, de természetesen nálunk is található egészen eltérő szociokulturális környezetből származó diákok. Azt kell mondanom, hogy az oktatás nálunk könnyebb, mint egy peremkerületi iskolában, pontosan azért, mert a szülők támogatása erőteljesen érződik a gyerekek tanulásában. Hadd mondjam, könnyű a jókat tanítani! – „Ott mutatod meg igazán, milyen pedagógus meg ember vagy, hogy az igazán nehéz sorsú tanulókkal, hogy tudsz bánni!”

– Vannak problematikus szülői reakciók? Berontások az iskolába, harcias lamentálások?

– Én ilyen szempontból borzasztóan szerencsés ember vagyok, mert ilyenek nincsenek. Én annyira ismerem a gyerekeket és a szülőket, és annyira szeretem az embereket, ha valakit el is ragadna az indulat, két-három nyugtató szó után már közös nyelven tudnánk beszélni.

– Az önből áradó emberszeretet és kiegyensúlyozottság mennyire jellemző a tantestületre? Ez a fajta harmónia egységes az iskolában?

– Merem remélni! Mint már mondtam, törekszünk arra, hogy itt minden a gyerekekért történjen. Persze előfordult nálunk is, hogy lépni kellett, változtatni, mert akadt olyan kolléga, aki nem igazán tudott beilleszkedni. Emberi habitusa, kiállása rombolta az iskolai törekvéseket, az itt kívánatos műhelyszellemet. El kellett mennie. Nehéz volt. .. Néha a kellemetlen döntéseket is meg kell hozni. A pedagógus személyisége meghatározó, kulcskérdés, a leglényegesebb pont a tanítás gyakorlásában.

Az iskola nem üzlethelyiség

– Önt egy oklevél mennyire befolyásol? Megfelelő számú folyosói várakozással kiérdemelhető pecsétetes papír mennyire jelenthet garanciát a tanításra?

– Lehet, hogy ez furcsán hangzik, de a pedagóguspályára kell egy veleszületett adottság. Vannak dolgok, amiket nem lehet megtanulni, nem lehet elsajátítani. „Valami vagy benned van és kiadod magadból, vagy nincs benned, s így ha kérem sem tudod kiadni.” Ezért kellene, hogy a legmegfelelőbbek kerülhessenek katedraközelbe.

– Lenne valamilyen elgondolása az alkalmasság, az autentikus pedagógusszemélyiségek kiválasztására?

– Borzasztó nehéz! Én sem vagyok olyan okos, hogy ezt el tudnám dönteni, de valami olyasmi kellene, hogy mielőtt az illető a pályára megy, töltsön el egy évet vagy kettőt az iskolában, mint egy pedagógiai asszisztens, a pedagógust segítő munkatárs, és vegyen részt egy kicsit az iskola életében.

– Milyen a gyerekek részéről megnyilvánuló bizalom a nevelők iránt? Vannak-e, lehetnek-e olyan emberszinten működő kapcsolatok, amelyekben a tanár vagy az igazgató nem a felsőbbtség, az irányító hatalom, hanem az ember, akihez fordulni lehet, aki segít, akiben bízni lehet?

– De még mennyire! Előfordult, hogy még más iskolából is fogadtunk már diákot és szülőt, mert mások is tudják, hogy iskolánk nyitott a problémás gyerekek irányában. Számtalanszor jönnek a gyerekek apró kis titkokkal, néha a szülők is csodálkoznak, hogy mi mindent tudhat egy igazgató. Egyszerűen itt vagyok, jelen vagyok, figyelek; valahogy úgy adódik, hogy követni tudom az élet egyéb rezdüléseit is. Ez a dolgom. Nagyon fontosnak tartom, hogy működjön a bizalom. Tudja, nagy divat manapság, hogy az igazgatónak menedzserszemléletűnek kell lennie, aki mindent vállal, elad, kiad, pénzzé tesz stb. Én nem vagyok ilyen. Engem a gyerek érdekel. Én azt mondom, az iskola nem üzlethelyiség. Az iskola oktasson, neveljen, hasson az értelmi, érzelmi fejlődésre, nyújtson lelki támaszt, nyugalmat és biztonságot. Hadd ne kelljen már itt is üzletelni! Olyan sok szép van abban, ha egy pedagógus és a gyerekek között működő kapcsolat létezhet, és a szülők is igénylik, értékelik, ha az iskola még visszamenőleg is – a már elszármazott korosztályokkal – ápolja a viszonyt.

– Mi az a többlet, ami a tanuláson kívül színesítheti a tanulók életét?

– A lehetőségek adottak. Sportélet, hitoktatás, szolfézs- és zenetanulás, énekkar, különböző szakkörök, amit nyújtani tudunk. Nem tudunk extra kívánságokat igény szerint kielégíteni. Ugye, van a társadalomban, a középiskolákban, a szülőkből egy olyan elvárás, hogy mindent, minél többet adni a gyereknek még pluszban. Ami különfoglalkozás csak lehet, oda járatják is a

gyerekeiket.

A mi többletünk az, hogy nagyon megfiatalodott a tantestület, és hogy nagyon-nagyon tehetséges emberekből áll. Különösen azok figyelemre méltóak, akikről tudom, hogy biztonságból, rendezett családi háttérből, szeretetből érkeztek el a katedrára; választották, kiharcolták maguknak ezt a pályát, és képesek továbbadni lelkesedéssel, szenvedéllyel mindazt, amit ők kaptak.

– Lecsapódik-e valamilyen formában az az erkölcsi zűrzavar itt a falak között, amely a felnőttek világít annyira jellemzi? A politikai légáramlatok mennyire süvítenek be az iskolába?

– Az iskola falain belül nincsenek dűlások, áskálódások, politikai szembenállások. Készek vagyunk a becsületességet, a jó szándékot feltételezni embertársainkról, tiszteletben tudjuk tartani egymás véleményét. Élünk a kritikával valamennyien, de egy iskolának is megvannak a maga irratlan törvényei, és azok nem a vadon törvényei. A fals hangok megszüntethetők és megbeszélhetők. A gyerekek köztünk élnek...!

K. T.

Metszőkör

A név egyrészt leggyakrabban használt technikánkra, a linómetszésre utal – ki ne szeretne vágni, tépni vagy aprólékosan metszegetni egy ilyen rugalmas anyagot –, másrészt, és ez a fontosabb, arra, hogy van egy pont, ahol érdeklődési köreink találkoznak.

„Tizenhat éves koromra már úgy tudtam rajzolni, mint Raffaello, de egy élet kellett hozzá, hogy megtanuljak úgy rajzolni, mint egy gyerek.”

Picasso

A Szolnoki Metszőkör Egyesületet a Széchenyi városrészi Közművelődési iroda, illetve a piros iskola grafikai körének tagjai alapították, hogy megteremthessék a műhelymunka anyagi feltételeit. A körök eddig is folytattak gazdálkodó tevékenységet, ami 1990-ben már kinőtte a szakköri kereteket.

Az egyesület feladatai:

– Olyan közösség formálása, ahol magától értetődő az alkotó munka.

– Minél több résztvevő számára program biztosítása ehhez a munkához.

– Az elkészült alkotások eljuttatása a közönséghez.

– A metszőkőri munka terjesztése, a sokszorosító grafika népszerűsítése. Kiállítások, játszóházak, képzőművészeti vállalkozások szervezése.

Az alapító körök életének főbb eseményei:

A legfontosabb események persze azok, amikor különösen szép kép készül, vagy amikor egy-egy nehéz helyzetű gyereknek a kör is segít felülkerekedni nehézségein. Ezekről azonban nehéz lenne röviden írni, lássuk tehát a röviden összefoglalható eseményeket. 1984 – Berendezzük első „állandó kiállításainkat” a Versegly Könyvtár gyermekosztályán, illetve a városi tanács folyosóján.

1986 – Kiállítás és bemutató a Petőfi Csarnokban, az emlékezetes március 14-i bankett alkalmából.

1987 – Ötven nagyobb méretű festmény készül a Hetényi Géza Kórház gyermekosztályának üvegfalaira.

27 m linóleumból kimetsszük a Kalevala teljes illusztrációját. A munkában négy hónapon át mintegy kétszáz gyerek vesz részt.

1988 – Elkészülnek Kiss Anna verseit illusztráló nagyméretű színes metszeteink. A munka 15 négyzetméter linóleumot igényel, amit a Pannonplast Vállalat bocsát rendelkezésünkre. A nyomatok elkészítésére alkalmas nyomógép a Medgyesegyházi Vas- és Faipari Szövetkezet ajándéka, a sok száz méter papírt a Szolnoki Papírgyár biztosítja.

1988 – Elnyerjük a Toruni Nemzetközi Gyermek Grafikai Biennálé két különdíját és egy korosztályos díjat.

A Karcagi Egészségügyi Gyermekotthonban 42 gyerekünk vesz részt a falak díszítésében. Nagyméretű festményeket, illetve grafikákat készítenek.

1989 – Megjelenik a Versegly Könyvtár kiadásában Rajzoljunk együtt c. könyvünk, egy lehetséges alternatív iskolai vizuális program bevezetéseként. Kerékpáros túra során linóba metsszük megyénk valamennyi településének legszebb látványait. Elindítjuk a képek képeslapokkénti kiadását.

1990 – Elkezdjük Szolnok történetének megrajzolását.

Elkezdjük összeállítani a Rajzoljunk együtt részletesebb változatát.

Közben nyári táborok, kiállítások. Szegeden mutatjuk be két alkalommal több száz munkánkat, kisebb kamarakiállítások Nyíregyházán, Békéscsabán és más városokban.

A metszőkör állandó kiállításai:

Verseghy Könyvtár; Szolnoki Önkormányzat; Hetényi Géza Kórház; Karcagi Egészségügyi Gyermekotthon; nyíregyházi SZÜV-székház; Széchenyi városrészi rendelőintézet és más iskolák, kórházak, közintézmények.

A kör bemutatókat, játszóházakat tartott:

Szolnokon, Jánoshidán, Monoron, Békéscsabán, a Petőfi Csarnokban, Bernecebarátiban, Szegeden stb.

Metszeteink rendszeresen megjelennek a Kincskeresőben, különböző alkalmi kiadványokban. A kört bemutatta már az Élet és Irodalom, a Köznevelés, az Új Tükör, a Képes Hét, a Jászkunság, a Magyar Napló, a Szolnok Megyei Néplap és más megyei lapok, a Magyar Rádió és a Magyar Televízió.

A Szolnoki Metszőkör további tervei:

Újabb kiadványokat készítünk elő. (Illusztráció, Linómetszés, Kreatív kifestő stb.) Gyártani és forgalmazni szeretnénk egy linómetsző egységkészletet, amely jóval olcsóbb és jobb minőségű lehetne a jelenleg kaphatóknál. És persze folytatjuk a műhelymunkát.

Részletek a kör emlékkönyvéből:

„... a felszabaduló érzelmek, a munka természetes fegyelme, a szabad teret nyert cselekvésvágy rendezi a sorokat és sodorja magával a rossz és jó tanulókat, az állami gondozottakat és a rendezett családi körülmények között élőket egyaránt... tisztelhetem és szerethetem ezeket a fiúkat és lányokat a munkájuk révén.”

Takács Géza

„Kedves Diákok!

A Nemzetek Tanárai a Békéért kongresszus nevében legmélyebb hálámat fejezem ki a gyönyörű és ihletett festményekért...”

Dr. Lutz van Dick

„Engedjék meg, hogy kifejezzem köszönetünket a nagykövetségünknek küldött Kalevala-nyomatért, amely méreteit tekintve bizonyára egyedülálló a világon.”

Arto Mansala, Finnország nagykövete

„... nekem az tetszik nagyon ebben a körben, hogy a gyerekek olyan harmonikus kapcsolatban vannak egymással.”

Egy szülő

„Kedves Gyerekek!

A szívverésem majd elállt, mikor megláttam, mit hozott a postás. Elég sok karácsonyt megértem már, de ilyen szép karácsonyi ajándékot még nem kaptam. Azon leszek, hogy viszonzzam a szépet széppel. Addig is minden tisztelem a szakköré!”

Kiss Anna

„Az ördög lángnyelve felfal, de a szépség fennakad a torkán. Vegyétek körül magatokat a rajzolás, festés szépségeivel!”

Schéner Mihály

Foglalkozásaink időpontja évente és csoportonként változik, de péntek délután 14.00–20.00 óráig mindig nyitva áll műhelyünk az új jelentkezők vagy a körrel megismerkedni szándékozó pedagógusok előtt.

Címünk:

5000 Szolnok, Széchenyi krt. 10.

Telefon: (56) 40-666

Munkánkat anyagokkal, eszközökkel segítette:

Szolnoki Papírgyár; Pannonplast; Medgyesegyházi Vas- és Faipari Szövetkezet;

Verseghy Könyvtár;

ICO és még sokan mások.

Köszönjük segítségüket!

Magyarország gyermekszemmel

Kevés dolog vonzza jobban a tenni akaró gyerekeket, mint egy kalandosnak ígérkező kirándulás. Ha pedig ez – mint a Szolnoki Metszőkör kicsiny csapata teszi – alkotómunkával párosul, a siker, a szépség is a romantika minden bizonnyal szerencsésen ötvöződhet. A kirándulásokról, a munkáról is az országjárás szépségéről Szávai István rajztanár, a kör vezetője így ír.

Négy évvel ezelőtt kibicikliztünk Zagyvarékasra szép régi házakat rajzolni. Lassan elkészültek a rajzok, a templom előtt készülödtünk hazafelé, valaki képeslapot akart venni, de nem lehetett kapni.

– No, nem baj, itt vannak a rajzok. Mi lenne, ha kimetszenénk egy képeslap méretű dúcba, és a nyomdában lapot csináltatnánk róla?

– Nem rossz ötlet, a kép készülhetne közvetlenül a dúcról, csak a hátlapot kellene megcsináltatni.

– A nyári biciklitáborban kimetszhetnénk az összes települést, amin áthajtunk.

– Vagy szervezhetnénk egy olyan tábor, ahol a megye összes településén átbicikliznénk, és akkor minden falunak, városnak elkészíthetnénk a képeslapjait.

Az ötletből megszületett a „Magyarország gyermekszemmel” akció. Minden nyáron végigbiciklizünk egy megyét. Előre megkeressük a települések vezetőit, aztán a megbeszélte időpontban megjelenik három metszőkörös, leülnek rajzolni, kimetszik a képeket, továbbkerekednek. A legtöbb településen a helybeli gyerekek is bekapcsolódnak a munkába, de ez a néhány óra azért kevés ahhoz, hogy igazán szép metszeteket készítsenek.

– Írnunk kellene egy könyvet, amiből megtanulhatnának metszeni!

– Ugyan már, könyvből nem lehet megtanulni!

– Miért, mi olyan nagy kaland benne? Ha kapnál a könyv mellé egy vésőt, egy tubus festéket, két labdacsot, egy félig vésett metszetet, egy nyomatot, meg három kis lapot, egy agyon-, egy alig, meg egy normálisan festékezettet?

– Na, jó, próbáljuk ki!

Szóval ezért írtuk ezt a könyvet. Szeretnénk, ha Magyarország valamennyi településéről lenne egy gyerekek által készített tinómetszet. Szeretnénk, ha minél többen élnék át az országjárás, a metszés, a közös játékok örömeit. Van valami egészen különös varázsa ennek a régi vándorfestők

országjárását idéző túrának.

Reggel felcsatoljuk a kerékpárra a táskát, hálósákokat, elindulunk hármasával az utakon, átgurulunk néhány falun, városon, megállunk valahol, ahol már várnak ránk a helybeli gyerekek. Közös rajzolás, metszés, beszélgetések. Lenyomtatjuk az elkészült dúcokat, aztán hajtunk tovább. Este mindenféle játékok jönnek, amit a kis ötödikestől a matematikusnak készülő egyetemistáig mindenki egyenlő eséllyel és kedvvel játszik, majd a lámpaoltás után középkori lovagregények, Stanislaw Lem kibernetikus meséi, Esterházy, Mészöly Miklós vagy Szerb Antal történetei altatnak el bennünket a tornateremben leterített hálósákokon. Másnap pihenő, kirajzunk a biciklikkel egy völgybe rejtett tengerszembben fürdeni, nagy métameccset rendezünk, vagy kószálunk egyet a városban, ahogy kedvünk tartja. És persze a nagy találkozások.

Kuporgunk Kurtág György szobájában a székeken, szőnyegen, már vége a négykezesnek, kérdezgetni, beszélgetni kellene, de ki tud ilyenkor megszólalni! Aztán csak elindul a beszélgetés, ami ugyanolyan fontos, mint a képcsinalás. Az ország a túrákon élénk tárja legfőbb kincseit, azokat az embereket, akik életmintát adhatnak számunkra.

A túrákon kizökkenünk a mindennapi kerékvágásból, itt nincs tv, videó (csak a kameránk), nincsenek veszekedések, senki nem hülyéz le senkit, nincs válogatás az ennivalóban, nincs hangoskodás az étkezéseknél, ha énekelünk, vagy verseket mondunk egymásnak, nincs közbefecsegés, nincs vásárolgatás, mert valahogy úgy alakult, hogy ezek nélkül érezzük legjobban magunkat. De van nagy fazékban tea, néha fél liter meleg víz jut fejenként a fürdéshez, alvás összezsúfolódva, harmincunknak két kis szobában, vannak játékok, a színház, a képzőművészet vagy az irodalom világából, és sport, amennyi csak belefér. Aztán a legtöbben már nem is zökkennek igazán vissza abba a kerékvágásba. A túra után pedig lassan kijönnek a nyomdából azok a metszetek, amikre sikerült megrendelőket találnunk. Amiken majd sok száz család kap üdvözetet valakitől.

A környezetvédő, természetvédő és zöld mozgalmak mosonmagyaróvári országos találkozójának állásfoglalásából

Környezeti nevelés

1. Le kell szögezni, hogy a tavalyi, Szegeden készült állásfoglalásban szereplő kérdések közül számos megvalósult (pl. a környezeti nevelési konferencia Budapesten), a többi azonban folyamatos figyelmet kíván.

2. A szegedi állásfoglalásban is szereplő kérdések közül kiemelten kell továbbra is kezelni a következőket:

a) Az információáramlás a környezeti nevelést végző pedagógusok között még mindig nem kielégítő. A Környezeti Nevelési Egyesület tevékenységét aktivizálni szükséges.

b) Az anyagi források a nevelési segédanyagok előállítására nem kielégítőek. Minden, az oktatásra költött pénzösszegnek egyben a környezeti nevelés és oktatás céljait is kell szolgálnia.

c) A Nemzeti Alaptanterv (NAT) keretein belül az NGO-k számára megnyíló alternatív oktatási lehetőségek kihasználásához állandó forrásokat kell biztosítani (terepmunka, nem az alaptantervi célokat szolgáló képzés stb.).

3. Felhívjuk az önkormányzatok figyelmét arra, hogy nekik is jelentős szerepük van a környezeti nevelés finanszírozásában. Ezért szerencsés volna, ha elkülönített pénzügyi alapot hoznának létre környezetvédelmi nevelési célokra. A velük való kapcsolatfelvételt az önkormányzatok környezeti nevelésének is tekintjük.

4. A legszorosabban vett környezetvédelemre a jelenleginél nagyobb figyelmet kell fordítani az oktatásban (lakáskultúra, egészségnevelés, fogyasztási szokások).

5. Környezetnek tekintjük az irodát, lakást, szobát is, s ily módon a dohányzás elleni küzdelemnek is a környezeti nevelés részét kell képeznie.

6. A környezeti oktatás során nagyobb hangsúlyt kell fektetni az állatvédelem szempontjaira (a kiszolgáltatott lények tisztelete, humanitás).

7. Felhívjuk a figyelmet a verbális, a nyelvi és a szellemi környezetszennyezés elleni tevékenységre.

8. Az országos terjesztésű lapok (Természetbúvár, Süni) mellett egyre több helyen jelentetnek meg az önkormányzatok is kiadványokat. Támogatni kell, hogy ezekben a lapokban is egyre nagyobb teret kapjanak a környezetvédelemmel és a környezeti neveléssel kapcsolatos anyagok.

Táborozás iránt érdeklődőknek

Figyelmükbe ajánljuk a Mátészalkai TRIDEA Természetvédelmi Egyesület által üzemeltetett Tiborszállás-Vadaskerti Tábor 1993. évi nyári turnusbeosztását, táborozási lehetőségeit, ahová jelentkezőket várnak!

IX. Tiborszállási Természetvédelmi Tábor

(kezdő természetbúvároknak)

június 25-től július 1-ig;

július 2-től 9-ig;

július 12-től 17-ig.

X. Tiborszállási Természetvédelmi Tábor

július 19-től 25-ig.

XI. Tiborszállási Természetvédelmi Tábor

Nomád-indián néprajzi tábor

július 27-től augusztus 2-ig;

augusztus 4-től 10-ig;

augusztus 12-től 18-ig.

Sporttábor

augusztus 20-tól 25-ig.

Részvételi díj: 350 Ft/nap/fő

A tábor Mátészalka központjától 20 km-re van, Tiborszállás község Vadaskert nevű külterületi – erdős – részén.

Megközelíthető:

Közúton Mátészalka–Nyírcsaholy–Fábiánháza irányában, Mérc község előtt egy km-rel szilárd burkolatú úton balra fordulva – 2000 m.

Vasúton a Mátészalka–Ágerdómajor (Nagykároly) vonalon Tiborszállás állomásig, onnan gyalog közúton 1 km.

Az egyesület korhatár nélkül elfogad jelentkezést bármely tábor turnusába! Lehetőség van iskolák, közösségek, nagy létszámú szakkörök csoportos jelentkezésére – kísérővel együtt –, valamint önálló tábori programok megvalósítására is.

A tábor maximális befogadóképessége:

125 fő – elhelyezés faházakban (4-8 fős),

50 fő – elhelyezés saját sátorban.

Napi négyszeri étkezés, kulturált tisztálkodási lehetőség, egyedülálló természeti környezet. Minden táborturnus résztvevőinek sokszínű program: előadások, dia- és videovetítések, lovaglási lehetőség, játék, sport, szórakozás, kirándulás, büfé.

Jelentkezni, tábort foglalni és tájékoztatást kérni a TRIDEA Természetvédelmi Egyesület címén: 4700 Mátészalka, Kölcsey u. 2. Balogh István egyesületi titkár.

„Amerikából jöttem...”

A szolnoki Varga Katalin Gimnázium 21 tanulója, 4 tanára és én mint az iskola igazgatója ma már másképpen fejezhetjük be a jól ismert játék kezdő sorait.

„Amerikából jöttem...”, ahol rácsodálkoztam, mennyi minden közös dolog van a mi szakmánkban. Az iskola ma ugyanazt jelenti az Atlanti-óceán partján Maine állam Bridgton iskolakörzetében a diákoknak, mint akár Szolnokon.

Vannak dolgok, amelyeket meg kell tanulni, vannak szokások, rutinszerű ismétlődések az iskolában, amelyek pontosan jelzik, mi a teendő. Egyszóval olyan diákcsereprogram előkészítője és részese voltam, amelyet az USA egyik természeti szépségben legszebb, népsűrűségét tekintve egyik legkisebb államába szerveztünk.

Valódi csereprogram volt, amely azt jelentette, hogy a tanulóink ugyanazoknál a családoknál laktak, ahonnan a diáktársak Szolnokra érkeztek. Így valójában 5 hetet tölthettek együtt tanulóink és a tanáraink.

Az iskola, melynek vendégei voltunk, állami iskola (public school). Az ide járó tanulók 14-18 évesek, tehát a mi tanulóinkkal azonos korúak.

Nagyon érdekes volt megfigyelni azt, hogy az iskolaépületet, amely magában foglalta az általánosan képző középiskolát, de a szakmunkásképzőt is, a körzethez tartozó községektől távol, a lakóközrtek közé építették. Az iskolaépület rendkívül praktikus. Lapos tetejű, kétszintes, ahol a földszinti részen a főbejárat mellett a könyvtár és a legfontosabb irodák találhatóak. Középen a kb. 400 főt befogadó színházterem van, amelyet a közepén függönnyel

elválaszthatnak, és ugyancsak itt található a menza. Az oldalszárnyakban, illetve a teljes emeleten szaktantermi rendszert alakítottak ki. A folyosókon lakattal gondosan zárható ruhásszekrényeket használhattak a tanulók. Az osztálytermek egyik fala üveg, mint nálunk az újonnan épült iskoláké. A termek díszítésükben a szaktárgyi jelleget mutatják. Általában nincs „katonás rend”, a tantermek esztétikailag különböznek. Minden tanteremben a tanári asztal egyben a tanár dolgozóasztala is. Nincs tanári szoba! A tanári asztalról nem hiányozhat a papírzsebkendő-tartó, tele zsebkendővel a szipogó diákoknak. A tantermekben nincsen televízió, videó, de van írásvetítő. A táblák jó minőségűek, a kréta nem csúszhat rajta. A tanulók egyszemélyes asztaloknál ülnek. Változó az osztály, illetve a csoport létszáma (15-30 fő). A tantermek mennyezete könnyű, műanyag elemekből áll. Igen gyakori, hogy tele van festve, rajzolva. A folyosók puritánok, egyszerűek (nem láttam virágot), de a művészeti blokk folyosófala rendkívül élénk színű rajzokkal díszített. A tanárok a saját tantermeikben dolgozhatnak, készülhetnek az óráikra, illetve kisebb pihenőszoba (konyhasarokkal, üdítő-, kávéautomatával) áll rendelkezésükre. A fénymásológép használata gyakori; abban a szobában található, ahol a leveles üzenő polcrendszer is.

Az iskola állami iskola. Ez azt jelenti, hogy az iskola irányítását a „SAD 61” nevű testület végzi (School Administration Discrit 61). Maine államban a 61-es iskolakörzetről van szó, ahol a diákok csak a kijelölt iskolában tanulhatnak. Ehhez az iskolakörzethez több település tartozik; 10-15 különböző típusú iskola fenntartása, működtetése a feladata a lakosság által választott iskolaszéknek (School Board). A település lakosai szabályos választási procedúrával megválaszthatják az iskolaszék tagjait (akik közül elvétve akad tanár), és ennek a testületnek a vezetőjét. Az iskolaszék 13 fős, minden héten ülésezik két-három alkalommal, esténként. Az üléseit valamelyik iskolában tartja nyilvánosan, ahová bárki érdeklődő elmehet. Ezekről az ülésekről rendkívül terjedelmesen beszámol a településen megjelenő több tucat újság is. Az iskolák sem szakmailag, sem fenntartásukban, sem személyi ügyekben nem önállóak. Az iskolák napi működési rendjét, a tanárok alkalmazását, a fizetési fokozatait, az iskolák igényét akár egy új szék vásárlására is, vagy egy sportverseny megrendezését is az iskolaszék bírálja el, engedélyezi. A legutóbbi ülés, ahol jelen voltam, egyik napirendi pontja például az volt, hogy az egyes iskolákban hol jelöljék ki a felnőttek számára a dohányzóhelyet. Számomra teljesen mehökkentő élményt jelentett az, hogy április 15-ig még mindig heves viták folytak a 93-as év költségvetéséről. Az iskolák kívánságai meghaladták a rendelkezésre álló pénzt, ezért olyan

tételeken is vitatkoztak, hogy kell-e a középiskola könyvtárába 500 \$-ért új székeket venni. Nagyon erősen centrális irányítást tapasztaltam, ahol valószínűleg nem az iskolaszék funkciója szerint történtek a dolgok, a kelleténél sokkal több és aprólékosabb dologban akartak dönteni. Természetesen a gazdálkodás is központi irodában történt (szép régi GAMESZ-idő!).

Ha végignézzük az 1992/93. tanév csengetési rendjét – én valójában végig is éltem –, sok érdekes dologra rácsodálkozhatunk. A tanároknak 7.10-re az iskolába kell érni és kb. 15.30-ig nem hagyhatják el az iskolát.

7.10 – a tanár beérkezése

7.25 – csengő (a tanulók elfoglalják helyüket az osztályteremben, az osztályfőnök ellenőrzi a hiányzókat, tanári kérésre beszedi a házi feladatot)

7.30 – az iskolarádió keresztül az igazgató hirdet, születésnapot köszönt stb.

7.35 – rohanás az 1. órára (az egész iskola rohan, hogy időben odaérjen)

7.37 – kezdődik az 1. óra

8.22 – befejeződik az 1. óra

8.25 – elkezdődik a 2. óra

Mit csinálnánk, ha 3'-es szünetünk lenne?! Természetesen így folytatódik tovább a nap. A tanulók óra alatt felállnak, kimennek a mosdóba, melynek nincs a folyosóról ajtaja (állítólag a tanulók összetörték!).

A tanároknak tehát van 3 perce az egyes osztályok között, heti 26 órában tanítanak, ez a kötelező óraszám, de nem hagyhatják el az iskolát, csak a munkaidő végén. A tanárok az órákra rendkívül tudatosan készülnek. Pontosan tudják, hogy a megtartott 5-6 óra után azért maradnak az iskolában, hogy a következő nap 5-6 órájára felkészüljenek. A tanórák hatékonysága rendkívül eltérő. Láttunk órát, ahol 45 percen át egy videofilmet néztek a tanulók nagyon kevés tanári instrukcióval. De láttam olyan irodalmi órát is, ahol már a témaválasztás is meglepő volt, mert rendkívül távoli irodalmi művek összehasonlító elemzését végezték, begyakorolt logikai menetben. A tanár a tanulók véleményét 100%-ban képes volt beépíteni a saját gondolatmenetébe. Csak elismerő, dicsérő szót hallottam ezen az órán. Minden javaslat kiváló volt. Minden diák úgy érezte, hogy ő rendkívüli, nagyon ügyes, hiszen amit mondott, az lett a

tanulnivaló. A tanulók gyakran kapnak házi feladatot, amit ellenőriznek is, de igazán nem számít az osztályzat. Ami számít, az a tesztek megírása. A tesztírás időszaka a tanár és a tanuló számára is rendkívül fontos. Itt sok minden eldőlhet. Ha teljesítenek a diákok, a tanár állása biztos a következő évekre is, a tanuló pedig pontosan tudhatja, hogy hány creditet kell gyűjtenie, ha valamelyik főiskolán vagy egyetemen akar tanulni.

Érdekes volt látni azt az egyértelmű törekvést, hogy fontos, hogy a tanulók sikert éljenek meg az iskolában. Rendkívül sokszínű a sport és a művészeti tevékenységek ajánlata.

A tornaterem a magyar szabvány háromszorosa, amelyet összetolható lelátók tesznek még használhatóbbá.

A tanulók művészeti alkotásait kiállítják, illetve különböző rendezvényeiken árusítják az iskola és egy-egy program javára.

A tanulók öltözete (a tanároké is) kényelmes, többen farmert hordanak, amely általában 3 számmal nagyobb méretű. Így azután minden ruhadarab lóg. Az edzőcipőik nem olyan elegánsak mint itthon, kitaposottak, zokni nélküliek. Nem láttam hosszú hajú fiút az iskolában; vagy annak környékén dohányzó tanulót, vagy tanárt.

Őszinte volt az érdeklődésük, hogy kik vagyunk, honnan jöttünk, de igen szomorú volt, hogy csak azok tudtak valamit is rólunk, akik hozzánk készültek. Ők viszont meghatóan sokat.

Tanárnak és igazgatónak lenni Amerikában sem könnyebb. A tanári bérek alacsonyak, bár ők úgy gondolják, hogy az amerikai középosztály alján helyezkednek el. A fizetés a gyakorlati időtől és a végzettségtől függ. Az értelmiségi létükhöz az kell, hogy nyáron is dolgozzanak. Legtöbbször gyerekeket táboroztatnak, de vannak, akik nyári éttermekben vállalnak munkát. A tanári továbbképzések is nyáron vannak, amelyek a szakmai előmenetelt segítik, éppen ezért természetes, hogy a tanár maga fizeti. A tanév ebben a körzetben június 24-én fejeződik be, a tanárok június 26-tól mennek szabadságra dolgozni. Általános a diákmunka is, a 16 éven felüliek általában végigdolgozzák a nyarat, de gyakran a hétvégeket is. Természetes dolog számukra, hogy dolgozzanak egy jobb ruháért, egy új bicikliért.

Sok az élmény, sok a mondanivaló...

Amerikában jártam, egy iskolára találtam, és benne ugyanolyan gyerekeket és tanárokat láttam, mint amilyenek mi vagyunk. Örömeik, gondjaik hasonlóak. Az eltéréseik tanulsággal szolgálnak.

Jó látni azt, mit kellene elkerülnünk, miben kellene erősíteni magunkat.

Az biztos, hogy az utazás és a tapasztalat a hitemet, a gyerek- és szakmaszeretetemet erősítette. Többször éreztem úgy, jó tanárnak lenni, jó Európában és jó Magyarországon élni.

Szolnok, 1993. május 3.

Botka Lajosné

a Varga Katalin Gimnázium igazgatója

A Tanszabadság Társaság állásfoglalása a közoktatási törvény február 16-i tervezetéről

A közoktatásirányítási rendszer átalakulása tekintetében a törvénytervezet minden korábbinál erőteljesebb centralizációt tervez éleibe léptetni. E centralizáció azonban a lehető legteljesebb kormányzati ellenőrzés és a lehető legkisebb kormányzati felelősségvállalás mentén következne be a törvénytervezet jelenlegi szándékai alapján. Ez a törekvés igen konzekvensen végigvonul a tervezeten. Az állam és szervei nem vállalnak garanciát a közoktatási rendszer működtetéséért, még kevésbé fejlesztéséért. Az iskolahasználónak nincs jogilag garantált eszköze a szolgáltatás minőségének kikényszerítésére. A tervezet, miközben az állami-önkormányzati intézmények esetében elzárja az érdekérvényesítés és a garanciák kikényszerítésének jogszerű útját, addig az alapellátást biztosító intézmények egy másik körére (nem állami és nem önkormányzati fenntartású intézmények működésére vonatkozó külön szabályok 61–62. §) szigorúbb létesítési és működtetési szabályokat állapít meg, amelyek ellenőrzését azonban megint csak államigazgatási hatáskörbe utalja, így a szülőket éppúgy „jogfosztja”, mint ahogy az állami iskolák teszik.

A Tanszabadság Társaság mind elvileg, mind gyakorlatilag mélységesen egyetért az iskola állami monopóliumának megszüntetésével, s értelemszerűen a tanszabadság iskolaalapítási és – működtetési szabadságában történő kifejeződése mellett van. A törvénytervezet láthatóan nem képes megoldani a plurális iskolafenntartásból adódó szabályozási feladatokat. A törvénytervezet alapvető hiányossága, hogy nem érvényesíti a szabályozás szintjén a tanszabadság, a lelkiismereti szabadság megvalósulásának garanciáit.

Aggályos a nem állami kezelésbe adás jelenlegi törvényi szabályozása is. Az Alkotmánybíróság 4/1993. (II. 12.) sz. határozata megkívánja az állami (önkormányzati) fenntartású iskolák világnézeti semlegességének garantálását, amit nem pótol a törvénytervezet jelenlegi „világnézetek egyenrangúságára” vonatkozó kitétele. A „világnézeti semlegesség” felcserélése a

„világnézetek egyenrangúságának” tételével nemcsak az önkormányzati iskolák, hanem az egyházi iskolák esetében is problematikus. A világnézeti egyenrangúság tétele betarthatatlan ugyanis az egyházi iskolák számára.

A törvénytervezet helyi népszavazáshoz köti az iskola világnézeti jellegének megválasztását (30. § (1)). Ezen eljárásrend rendkívül sok ponton problematikus. Szakmai, s nem politikai nézőpontból az sem indokolható, hogy a helyi népszavazásra csak a világnézeti jelleg meghatározása tárgyában van mód, nincs például a pedagógiai program jellege, szakmaisága alapján szerveződő fenntartó esetében.

A törvénytervezet – nagyon helyeselhetően – kimondja, hogy a nevelési-oktatási intézmények szakmailag önállóak. A szakmai önállóság védelmét szolgálja, hogy a 76. paragrafusban megállapít bizonyos szabályokat a közoktatási intézményekben folyó ellenőrzést illetően. E szabályok alkalmazásában azonban diszkriminatív, amennyiben az „ágazati ellenőrzés” (melyet nyilván a ROK-ok végeznének) szabad kezet kap a törvénytől a nyilvánosság kizárásával folyó, rajtaütésszerű ellenőrzésre. A Tanszabadság Társaság nem vitatja az államnak és szerveinek jogosultságát a közoktatás szakmai színvonalának ellenőrzésére, ám élesen tiltakozik ezen megkülönböztető szabályok, különös tekintettel a nyilvánosság kizárása ellen.

Megfontolásra ajánljuk az állami-ágazati tanfelügyelet és a fenntartói ellenőrzés következetes kettéválasztását, szervezeti elkülönítését. Ugyanilyen lényeges alapelvnek tekintjük az ellátási felelősség szintjének és a szakmai ellenőrzés terjedelmének összehangolását.

A Tanszabadság Társaság magáénak vallja a központi, egységes tantervi szabályozás elutasításával kapcsolatos jól ismert érveket. Több szempontból is elfogadhatatlannak tartjuk a törvénytervezetnek a Nemzeti Alaptantervvel kapcsolatos koncepcióját. E koncepció látszólag igen liberális (iskolatípusonként sokféle kerettanterv), a valóságban minden garanciális kontroll nélkül a miniszter jogkörébe utalja a tényleges szabályozást ellátó kerettantervek jóváhagyását. A koncepció másik elfogadhatatlan eleme, hogy az iskolaszervezet (az egyes iskolatípusok) konkrét szabályozását egy „törvény alatti szinten”, a NAT irányelvek keretében oldja meg. Szakmai szempontból túlhaladottnak, a pedagógiai programokban szükséges alternatívákat kizárónak és a szakmai önállóságot megengedhetetlenül korlátozónak tekintjük a törvénytervezetet 42. paragrafusa alapján. E paragrafus 1. pontja a „tanmenet” készítését és használatát, 2. pontja pedig a félévi és év végi osztályzást teszi kötelezővé.

Előrelépést jelent, hogy az iskolázásban érdekelt partnerek (diákok, szülők, tantestületek) jogait és kötelességeit általában pontosan szabályozza a törvény. Egyetértünk ugyanakkor a diákszervezetek azon követelésével, hogy a diákképviselői (diákönkormányzati) tevékenység anyagi támogatásának garanciális feltételeit pontosabban rögzítse a törvény.

A Tanszabadság Társaság számtalan jelét tapasztalja annak, hogy a törvény parlamenti vitáját megelőzően folyik a törvényben leírt szervezetek és testületek exlex kiépítése, nyilván azzal a szándékkal, hogy a törvény vitája idején pusztán létük igazolja megszervezésük szükségességét (Országos Köznevelési Tanács, Tantervtanács, Regionális Oktatásügyi Központok stb.). A Tanszabadság Társaság felhívja a figyelmet arra, hogy e sietség nem növeli, ellenkezőleg, csökkenti a törvénybe vetett bizalmat.

Összefoglalóan: A törvény szerkezete kusza, számos esetben túlszabályoz, redundáns, felesleges és nem törvénybe való szabályokat tartalmaz, ugyanakkor sok kérdésben teljesen homályos: NAT, vizsgarendszer életbelépésének, megváltoztatásának szabályai stb. Nem ró ellenőrizhető, számonkérhető feladatokat az államra, „politizál”, különösen az egyházi iskolák létesítése érdekében. Nem kedvez a sokszínű plurális iskolarendszer kialakulásának, nem szolgálja a pedagógus és az iskola szakmai önállóságát és fejlődését. Visszavesz korábbi változataiban ígért juttatásokat, szolgáltatásokat (7 évenkénti továbbképzés, 2x20% állami normatíva-többlet a hátránykompenzálásra és a tehetséggondozásra stb.). Indokolatlan anyagi terheket ró a szülőre, s mint általában, az alapelvek között deklarált jogokat a tényleges szabályozásban visszaveszi. (Szabad iskolaválasztás, tanszabadság, tanszabadság érvényesülése.) Sok esetben diszkriminatív, indokolatlan különbséget tesz az állami és a nem állami intézmények között, ugyanakkor indokolható különbségeket elmulaszt megtenni.

Tanszabadság Társaság

Helyesbítés

Az Új Katedra 1992–93/7. számában tévesen jelent meg az „Informatika az olvasástanításban” című cikkben a témát gondozó OKI-munkatárs neve.

Helyesen:

Kőrösné Mikis Márta.

A cikkben említett szoftver forgalmazója:

1043 Budapest,

Munkásotthon u. 27. Tel.: 189-9127

A magyar oktatásügy problémái

Nemzeti kerekasztal az Új Katedrában

Az iskolaügy közügy. Mindenki járt valamikor iskolába, végigkísérte gyermekei diákéveit. Van elképzelése, mit kellene változtatni a következő nemzedék nevelésében, hogy a mai hibák ne ismétlődjenek. De ehhez először az iskoláknak kell megváltozniuk. Az új oktatási törvény, a készülő Nemzeti Alaptanterv a kereteket fogja megadni ehhez.

Szeretnénk segítséget nyújtani az oktatás intézményeinek: minisztériumnak, pedagógusképzőknek, iskoláknak, a fenntartóknak abban, hogy az adott kereteken belül milyen problémák megoldására koncentráljanak. Csak egy példát említünk: A Magyar Pedagógia 1991/1. számában Kozáki Béla: „Az iskola szelleme és nevelési céljai egy összehasonlító vizsgálat tükrében” c. cikkében összehasonlító elemzést ad a magyar és a brit iskola nevelési céljaival kapcsolatban. A sokféle összevetésből egyet emelnénk ki: a brit mintában minden bontásban az első öt cél között szerepel az együttműködésre nevelés, a jó tanulmányi eredmény elérésére és a hivatásra való felkészítés. A továbbiakban a kemény munkára szoktatás, az egészséges életmódra és az önálló felelősségvállalásra való nevelés váltja egymást. A magyar részmintákban a jó tanulmányi eredmény elérése és a hivatásra való felkészítés szerepelt rendszeresen az első ötben, ezekhez különféle kognitív (elsősorban az érdeklődéssel kapcsolatos), néhány morális, és sokféle egyéb cél csatlakozott. Feltűnő azonban, hogy a britben alapvető szerepet játszó együttműködésre nevelés egyáltalán nem szerepelt az első öt cél között. Vagyis nagyon fontos lenne a magyar iskolákban az együttműködési készség fejlesztése.

De nyilván lehetne hasonlóan elhanyagolt nevelési területeket említeni. Az országos problémafeltárásba egyrészt mindenki által elismert személyeket kérünk fel, másrészt szeretnénk, ha nagyon sokan – akiknek bármilyen közük van az iskolaügyhöz – segítenének a nevelési hiánylista teljessé tételében.

Az Új Katedra 1993–94/1-es számától folyamatosan közöljük a szerkesztőségünkbe beküldött írásokat (max. 2-3 gépelt oldal terjedelemben – plusz képanyaggal). A problémákat az

illetékességi kör szerint csoportosítva az alább felsorolt szakértőknek elküldjük, majd válaszaikat, elképzeléseiket megjelentetjük.

Ilyen formában ültetünk le mindenkit az Új Katedra kerekasztalához.

A fentebbi rövid tájékoztatónak kettős célja van: a magazin olvasóit informáljuk ezen kezdeményezésünkről, s egyúttal ily módon, a nyilvánosság bevonásával fölkerjük az alább felsorolt személyiségeket, hogy lehetőségük szerint vegyenek részt ennek a képzeletbeli kerekasztalnak az eszmecserejében.

Válaszukat 1993. július 15-ig kérjük a szerkesztőségbe.

Cím: 1039 Bp., Bárczi Géza u. 2.

Tel./fax: 180-1509, 180-1169

Beke Kata, Bretter Zoltán, Csapó Benő, Debreczeni József, É. Szabó Márta, Fodor Gábor, Górnagy Mária, Gyarmati Szabó Éva, Hegedűs D. András, Karlovitz János, Liskó Ilona, Palotás János, Sáska Géza, Dr. Schiffer János, Szalóky Béláné, Szebenyi Péter, Szervátiusz Tibor, Vastagh Zoltán, Vekerdy Tamás, Zsolnay József

Az Új Katedra szerkesztősége

Tankönyvháború

E sorok olvasói közül jó néhányan talán az enyémhez hasonló riadalommal bukkantak az alábbi közleményekre:

„A Művelődési és Köznevelési Minisztérium 13.479/II. raktári számú, Történelem IV. 1944–1990. című tankönyv iskolai használatának engedélyét az 1992/93. tanévtől kezdődően visszavonja. 40.392/1992.VIII.”

(1993. február)

és

„A művelődési és köznevelési miniszter a történelem tantárgy IV, osztályos vizsgakövetelményeinek teljesítéséhez, illetve a tanulmányi versenyek törzsanyagául az alábbi tankönyveket írja elő az 1992/93-as tanévben:

Dr. Seifer Tibor: Magyarország története 1938–1990.

Rubovszky Péter: Vázlatok a 20. század történelméről

Nemeskürty István: „Mi, magyarok”

(1993. február)

Az első közleményt olvasva sokan az egykori átkos cenzúrát emlegetik. Ami alatt előzetes tiltást értünk. Itt viszont kinyomtatott, kifizetett, használt könyvek menet közbeni betiltásáról értesülhetünk. S ha a liberál-bolsi ármánykodók autodaféről beszélnek, hát ez sem igaz: a szóban forgó művet nem zúzzák be, nem égetik el, csupán mint tankönyvet tilos használni – a munkát pl. nyugdíjasok, vállalkozók vagy üzemi tanácsok továbbra is használhatják.

Megkapó a két rendelet megjelenésének időpontja is. Azt hinné az ember, hogy az 1992/93. tanévre vonatkozó rendeleteket 1992. szeptember 1-ig ki kell adni, illetve – mert az iskolai tankönyvrendelések már tavasszal postára adatnak – legkésőbb 1992 tavaszán jelezni kellett volna, hogy mely munkák használhatók szeptember 1-től. E rendeletből februárban tudhatták meg a tanárok azt is, hogy az 1945 utáni történelem is kötelező vizsgaanyag.

De lássuk az előzményeket!

Vagy nyolc-tíz évig használtuk a gimnáziumokban Jóvérné Szirtes Ágota tankönyvét. Olyan volt ez a munka, mint maga a 80-as évtized: egyes fejezetei korszerűek és színvonalasak, más témakörök tele hazugságokkal, ideológiai-politikai manipulációkkal, elhallgatásokkal. Kétségtelen az is, hogy szerzője látott már iskolát: módszertani szempontból tanítható, tanulható, jobb, mint bármelyik azóta megjelent tankönyv. A többször bővített és szűkített, átírt és javított mű utolsó, 1992-ben még legalisan tanítható változata már nemcsak használható, de friss és korrekt is. A minisztérium egy őszi napon hirdetett pályázatot új tankönyv írására, tavaszi határidővel. Tankönyvet tanárok vagy tudósok írnak. Tanárnak legalább egy nyári szünet kell hozzá, kutató fél éves határidővel ilyen feladatot nem vállal. Nem csoda hát, hogy a pályázatra, a csábító háromszázezer forintos honorárium ellenére, egyetlen írás sem érkezett.

Ekkor dobott mentőövet a minisztériumnak egy alapítvány, azaz néhány tanár és szakember, akik az imént betiltott tankönyvet elkészítették. Egyetlen tanévben használhattuk. Nehezen tanulható, de szakmai szempontból modern, igényes és tisztességes munka volt, melynek egyetlen bűne, hogy – állítólag – baloldali szemléletű. Ez, ha az egészen buta és szánalmas szörszálhasogatásoktól eltekintünk, két konkrétumot jelent: nem méltatja a tankönyv kellően

Mindszenty és az MDF szerepét.

Rubovszky Péter „magtankönyve”, ez a „barbi”-nak becézett kis füzet – egy minisztériumi embernek a Köznevelésben megjelent szavaival élve – valósággal sokkolta a tanári közvéleményt. Ez a kis vázlatos ugyanis kiválóan alkalmas arra, hogy akik már egyszer megtanulták a tananyagot, érettségi és felvételi vizsgákra készülve eredménnyel forgassák – de tanításra, tanulásra, órai munkára nem használható.

Az utolsó utáni pillanatban, hetekkel a témakör tanításának kezdete után, a télen megjelenő Seifer-féle tan(k)könyvről már lezajlott egy pengeváltás a közelmúltban a Népszabadság hasábjain – így erről az utószülött munkáról majd máskor...

Az MSZMP KB már egy 1972-es határozatában a szabad tankönyvválasztást hirdette meg, bár ennek gyakorlati feltétele (létező pluralizmus) akkor nem volt adott. S most meg, a demokráciában, úgy tűnik, mintha a minisztérium csak azt ismerné, ami tilos vagy kötelező, s feledné azt, mit jelent a „lehet”. .. Egy lépés előre, kettő hátra?

A harsány médiaháború árnyékában – csendesen – a tankönyvháború folytatódik.

Ujlaky István

Könyvvilág

Az általános iskolai 6. osztályos biológia tankönyv és munkafüzet átdolgozásáról

Az általános iskolai 6. osztályos biológia tantárgy 1983 szeptemberében lépett az 1963 óta tanított élővilág helyére. Alapját a környezetismeret összevont tananyaga képezte.

Az általános iskolai biológiatanítás célja, feladatai, a tanterv, a követelmények struktúrája lényegében nem változott.

Figyelembe véve az elmúlt években felgyűlt tapasztalatokat, a kollégák észrevételeit néhány módosítást hajtottunk végre a tankönyvben és a munkafüzetben. Ezeket a változtatásokat szeretnénk kollégáinkkal megismertetni a teljesség igénye nélkül.

A tankönyv átdolgozása

– Elhagytuk az egyes gondolati egységek utáni, narancssárga ponttal jelzett utasításokat, melyek a munkafüzeti feladatok megoldására vonatkoztak. Úgy érezzük, erre nincs szükség, hiszen mindenki olyan módszerrel tanít, amellyel a leghatékonyabban tudja feldolgozni tanítványaival a

tananyagot.

- A tónuson lévő emlékeztetők a kérdések után, az érdekességek elé kerültek.
- A lecke végi összefoglaló kérdéseket a melléklet húzott függőleges vonallal elkülönítettük a többi szövegrésztől.
- Megszüntettük a tankönyv végén levő „Kislexikon”-t. Anyaga a megfelelő leckék érdekességeihez került.

Módosítások a szövegrészben

- 1. Termesztett növények tenyésztett állatok

Részletesebben írtunk a címben megjelölt élőlényekről.

- 5. Védett területeink

Kiegészítettük a lecke szövegét a Fertő tavi NP természeti adottságainak, élővilágának rövid ismertetésével.

Módosítottuk az apróbetűs részt – természet és környezetvédelem – a jelenleg érvényben lévő rendelkezések figyelembevételével.

- K Útleírások, vadászkalandok

Kiegészítettük a könyvajánlást néhány újabban megjelent könyv címével.

- M Távoli tájak élőlényei

Részletesebben írtunk a munkáltató óra keretében végezhető tennivalókról.

- 25. A talaj, a víz és a levegő szennyezettségének hatása az életközösségekre

Az apróbetűs részben írtunk a műanyagok okozta környezetszennyezésről, az aeroszolok káros hatásáról, és bemutattuk a környezetbarát anyagokat jelző piktogramot is.

Változtatások a képanyagban

- A témakörök előtti képek a tankönyv végére kerültek a „Függelék”-be.
- Néhány kép más leckéhez került át, például a sivatagi kép az előző lecke apróbetűs részéhez, a tengeri tápláléklánc A tengerekben élő halak című leckéhez...
- Több fényképpel, ábrával bővült a tankönyv képanyaga a megfelelő leckéknél, például

peronoszpóra, káposztalepke, cserebogár és lárváik, nagy repülőmókus, tengeri rózsák, tintahal, ... csapadéktérkép, mediterrán táj...

– Az előző tankönyvben több képnek nem volt száma, például narancs, citrom, „halászat”, „ősi harasztok”... Ezeket a képeket megszámoztuk, így könnyebb lesz a rájuk való hivatkozás.

– 2. Erdeink élővilága

A táplálékláncoknál változott az összeállítás, mivel az erdei fülesbagoly éjszakai ragadozó, nem valószínű, hogy nappali madarakat fogyaszt.

– 5. Védett területeink

A többi nemzeti parkhoz hasonlóan a Fertő tavi Nemzeti Parkot is „bemutatjuk” térképvázlattal. A „Magyarország tájvédelmi körzetei” című térképvázlatot a címnek megfelelően módosítottuk, vagyis csak a tájvédelmi körzetek szerepelnek a térképen.

– 22. Az életközösségek felépítése

Az ábra lényegében maradt, csak más fajok kerültek a táplálékláncba, amelyek azonos helyen és napszakban szerzik meg táplálékukat.

A munkafüzet átdolgozása

– A feladatok előtti betűjelek helyébe a 7. és a 8. osztályos munkafüzethez hasonlóan római számok kerültek.

– 5. Védett területeink

Az I. feladatot átírtuk. A tanulóknak 16 állítást kell szétválogatni attól függően, hogy melyik állítás melyik nemzeti parkra vonatkozik.

– 7. A dél-amerikai esőerdők állatai

A III. feladatban „az óriáskígyó” megjelölés helyett a fajnév, „anakonda” szerepel.

– 16. A tengerek élővilága

I. feladatát két betűjellel kiegészítettük: Jelöld kék színű nyilakkal

a) a hőmérséklet

b) a nyomás

növekedésének irányát!

– 18. Tengeri emlősök és tengerparton élő madarak

A IV. feladatban cápa helyett kék cápa a helyes.

– M távoli tájak élőlényei

A II. feladatot átdolgoztuk (tennivaló a fog felismerése, megnevezése, következtetés a táplálkozás módjára).

– A munkafüzet 26. oldalán az Összefoglalás II. című lecke anyaga lényegesen megváltozott.

Az I. feladatban a jelmagyarázat alapján az életközösségeket kell a tanulóknak megnevezni, majd a II. feladatban szereplő fajok elhelyezése a megfelelő életközösségekbe a tennivalójuk.

(Megjegyzés: mivel a sivatag K anyagban szerepel, élőlényei nem kerültek be a feltüntetett fajok közé.)

– 22. Az életközösségek felépítése

A II. feladatot bővítettük: a 10 állítás helyett 15 szerepel.

– 23. Az életközösségek anyagforgalma A II. feladatban a 3. táplálékpiramisban az erdei fülesbagoly helyett a barna rétihéja a harmadlagos fogyasztó.

A III/2. feladatban a kárókatona a harmadlagos fogyasztó.

A III/3. feladatban az erdei fülesbagoly helyett a fehér gólya a csúcsragadozó. (Megjegyzés: a feladatokat azért kellett megváltoztatni, mert az erdei fülesbagoly éjszakai ragadozó. így csak a szintén éjszaka vadászó állatokkal táplálkozhat.)

– A munkafüzet 36., 37. oldalán: Összefoglalás I., Összefoglalás II. anyagát átrendeztük, illetve megváltoztattuk.

– 27. A baktériumok törzse. A moszatok törzsei és a gombák törzsei című leckénél eggyel nőtt a feladatok száma. A II. feladatban meg kell nevezniük a tanulóknak a hasznos baktériumokat (erjesztők, lebontók, nitrogényűjtők).

– M A növények rendszerezése (43. oldal) című anyag feladatai jelentősen megváltoztak.

Az I. feladatban a növénytörzsek, osztályok megnevezése után a megadott fajokat kell a tanulóknak a rendszerben elhelyezni.

A II. feladatban az egyszikű és kétszikű növények gyűjtése és a választás indoklása a tanulók tennivalója.

– M A növények rendszerezése (44. oldal)

A IV. feladat módosult. A feladatban „hibásan” szerepel az egyszikű, illetve a kétszikű növényt bemutató rajz. A tanulók feladata a javítás, majd a szervek tulajdonságait kell beírniuk.

– 33. Az ízeltlábúak törzse

A III. feladatot kiegészítettük egy sorral, melybe az I. feladat ábráinak számát írhatják a tanulók a megfelelő oszlopba.

– 34. A halak, a kétéltűek és a hüllők osztálya

A II. feladatban „3. óriáskígyó” helyett 3. anakonda, „5. cápa” helyett 5. kék cápa szerepel.

– 35. A madarak osztálya

A IV. feladatból elmarad a csórtípus megnevezése.

– M Az állatok rendszerezése (55. oldal)

Az I. feladatot teljesen átdolgoztuk.

Asztalos Gyuláné

Jó hírek...

Lapunk új rovatot indított

Ide kerülnek mindazok az írások, melyek valamilyen különösen kedvező intézkedésről, tevékenységről szólnak. Vagyis meg lehet dicsérni valakit, valamit valamiért.

Szidások, rágalmazások, botrányok naponta olvashatók, hallhatók, hol egyik, hol másik fél (politikai ellenfél) részéről. Lejáratások, befeketítések indulatossá teszik az olvasót, akiről pedig szól, az addig is rosszul érzi magát, amíg vissza nem vág. A „nagy pofozkodás”, a sok egymásra mutogatás közben történnek igazán szívderítő dolgok is. És ezeket is elkövetik valakik valahogy, valamiért.

Végre aláírásra került az MKM és a könyvkiadók közötti megállapodás, az 1993/94-es tankönyvek kiadásáról.

Szerk.

„Szívet cseréljen az, aki hazát cserél!”

Emlékezés Tompa Mihályra halálának 125. évfordulóján

Az ÉLETKÉPEKNEK azzal sikerült nagy népszerűséget szereznie, hogy a legjobb írókat, költőket gyűjtötte maga köré. Jókai Mór ezt írta a lapról:

– Nem a magam érdeme, hanem a közreműködött íróársaké: olyan irodalmi csillagzatok, mint Petőfi; Arany, Vörösmarty, Tompa, egyszerre, egymás mellett!, hogy bátran elmondhatom, miszerint annál becsesebb évfolyamai magyar szépirodalmi lapnak nem voltak, talán nem is lesznek. – A múlt században még együtt emlegették a három nagy magyar költőt, a Petőfi, Arany, Tompa triászt. Tompa Mihály sokáig Petőfi és Arany egyenrangú alkotótársaként élt az irodalmi tudatban. Azért is, mert Petőfi egy ideig magával egyenrangúnak minősítette, és hirdette, hogy ő, Arany és Tompa jelenítik meg a valódi népköltészetet. Szövetségük – emberi természetük miatt sem – lehetett tartós. Volt egy hang, amelyben Tompa biztos mesternek bizonyult: ő vált az ősz hivatott költőjévé líránkban.

Petőfi 1845 tavaszán Eperjesen látogatta meg költőbarátját, Kerényi Frigyes s az itt nevelősködő Tompa Mihályt. Hármasköltői versenyük eredménye Az erdei lak c. vers. Egy erdei lakot írtak le mindhárman. Tompának e leírásban határtalan természetszeretete és csendes, nyugodt lelke nyilatkozik meg. Költeményének minden versszaka a természet gondos megfigyeléséről tanúskodik. Alaphangulata a nyugalom, a csendes elvonultságában rejlő boldogság. Ez vezérelte Tompa egész életvitelét is. Buzgó református lelkipásztorként néhány kis faluban élte le egész életét: családjának (felesége Zsoldos Emília), ekléziájának, továbbá a természetnek és költészetnek szentelve idejét.

1840-től rendszeresen jelentek meg versei az Athenaeumban, az Életképekben, a Pesti Divatlapban s a Honderűben. Legnagyobb sikerét a Népregék és mondák c. gyűjteményével aratta, melyből 1846-ban két kiadás is elfogyott. Tagjává választotta a Kisfaludy Társaság, és később az MTA levelező tagja lett. Korán fogékonyságot mutatott a magyar nemzeti és társadalmi kérdések iránt. 48-ban tagja volt a Tízek Társaságának, de betegsége meggátolta, hogy Petőfi forradalmiságához kapcsolódjék.

Egyben-másban oly modern hangütések előhírnöke, amelyek csak később lettek jellemzőek a

magyar költészetben. Allegóriái közt olyan jelképi mozzanatok is rejlenek, melyek már a hazai szimbolizmus csíráinak tekinthetők.

A forradalom kitörése betegen találja. Mikor valamennyire felgyógyult, tábori lelkészként vett részt a schwecháti csatában. A bukás után meghurcoltatások vártak reá. Allegorikus versekben fejezte ki a nemzet bánatát: „Csak vissza, vissza! dél szigetje vár; / Te boldogabb vagy, mint mí, jó madár, / Neked két hazát adott végzeted; / Nekünk csak egy – volt! az is elveszett! „(A gólyához)

Sokan világgá mentek a reménytelen helyzetekben. Kerényi Frigyes a pesti nemzetőrség tagjaként vett részt a szabadságharcban. A költőbarát 1850-ben Észak-Amerikába vándorolt ki. (A hontalanságot nem sokáig bírta, betegen és örülten öngyilkos lett.) Tompa az őhöz írt költeményében – Levél egy kibujdosott barátom után – fogalmazta meg az azóta már szállóigévé vált igazságot: „SZÍVET CSERÉLJEN AZ, AKI HAZÁT CSERÉL!”

Szintén a magyar költőkhöz írta 1852-ben A madár fiaihoz c. versét:

„Nagy vihar volt. Feldúlt berkeinken / Enyhe, árnyas rejtek nem fogad; / S ti hallgattok? elkészültök innen? / Itt hagynátok bús anyátokat?! / Más berekben másképp szól az ének, / Ott nem értik a ti nyelvetek... / Puszta bár, az otthonos vidéknek, / Fiaim, csak énekeljete!”

Nem volt már más vigasza, mint a költészet. Hamar öregszik. Ötvenévesen már aggastyánnak érzi magát. Hanván 1851-től volt lelkész. Ezt nagyobb eklézsiák kedvéért sem hagyta el. Falujából nemigen távozik. Fanyar mondása volt: „A hanvai pap hamvai Hanván hamvadjanak el!” (Trianon óta Szlovákiáé.)

Halála, temetése nemzeti gyász volt. A magyar irodalom 1868-ban főalakjai közt tartotta nyilván.

Költészete egyéni hangjával a modern magyar lírai mozzanatok előfutára. Néhány verse a legszebb magyar költemények közé tartozik. Műveit angol, arab, francia, héber, német, olasz, orosz, román, svéd és szlovák nyelvekre is lefordították. Méltó, hogy mi se feledjük el azokat.

Gondoljuk csak meg, hogy a hajdani református pap költő a nyomasztó Bach-korszakban kimagaslott műveivel egész nemzetünket vigasztalta; tanította remélni, és élesztette a szabadság szunnyadó szikráját.

Domonkos János

Egy szülői kérés

Azzal a kéréssel fordult szerkesztőségünkhöz egy kedves szülő, hogy gyermekének dolgozatát változtatás nélkül közöljük. A dolgozat elolvasása előtt a következőket kell tudni: a pedagógus három dolgozattípusot adott a tanulóknak, melyek közül választhattak. Diákunk az aláhúzott címet választotta, és az alábbi fogalmazást írta. A tanárnő véleményére a dolgozat áthúzásából, a megjegyzésből és a margón szereplő érdemjegyekből következtethetnek. Szerkesztőségünk az esetet nem óhajtja kommentálni, de mindenki számára elgondolkodtatónak tartja.

A szerk.

Riport

Választások előtt a pedagógustársadalom

Mikor az emberek magukra maradnak a feszültségeikkel, nem találnak biztonságot és megerősítést egy-egy közösségben, ha érdekeik beléjük fojtódnak, akkor nem marad más, mint a bizonytalanság és a kiszolgáltatottság. Ha érdekeik csak sunyin, titkolva érvényesíthetők, mindenki bizalmatlanná, türelmetlenné válik. Közös fellépésük pedig várat magára. Erről a közös lehetőségről beszél Borbáth Gáborral, a Pedagógusok Szakszervezete főtitkárhelyettesével munkatársunk, Csillei Béla:

- Sok pedagógus még mindig legyint a szakszervezetre. Nem fognak nagyon meglepődni nemsokára?
- Feltétlenül. Főként, ha hagyják leépülni iskolájukban a szakszervezetet. Másnak ugyanis nem lesz jogosítványa az érdekvédelemre. A Közalkalmazotti Tanács nem bír ilyen jogokkal. Ezért szép lassan megszűnhet minden. Aztán, telve konfliktusokkal elkezdünk szerveződni, választunk valakit, aki az érdekeinket képviseli, és így tovább. Ehhez azonban infrastruktúra, meg némi pénz is kellene. És szépen feltaláljuk a szakszervezetet. Valamit szétverni könnyű, de újra felépíteni rettentő nehéz. Szeretném, ha ezt a nyolc-tíz évet nem kellene kihagyni, hanem mindenki végiggondolná a meglévő struktúrában, a megadott jogosítványokkal élve történő működést. Ehhez persze meg kell találni azokat az embereket, akiket helyben rá lehet beszélni a közös képviselőre.
- Választásokra készülünk. Mire a lap megjelenik, talán már le is zajlottak a szavazások. Mi most a tét?

– Alapvetően az a tét, hogy tudunk-e élni azokkal a jogokkal, amelyeket a Közalkalmazotti Törvény számunkra biztosít. Ha egy intézményben nem választanak közalkalmazotti tanácsot, akkor hiába működik ott szakszervezet, a továbbiakban a reprezentativitási küszöböt nem tudják megmérni. Az önkormányzati szintű képviselőbe pedig csak ilyen szakszervezet kerülhet be. Ugyanígy módon az ágazati érdekegyeztetésbe is csak hasonló módon lehet bekerülni. Ez vonatkozik az országos érdekegyeztetésre is. Innentől kezdve hiába értük el azt, hogy kötelező legyen egyeztetni kulcskérdésekben a szakszervezetekkel, hogyha ezeket nem juttatják be helyből a dolgozók. A helyi érdekképviselőnek a jogosítványai mostantól kezdve hozzá lesznek kötve a közalkalmazotti tanácsi választásokon történő megmérettetéshez. Ha nem érik el a küszöböt, nem kell velük tárgyalni.

– Miért van még mindig jelentős számú pedagógus, aki másként gondolja?

– Természetesen lehet azt mondani, hogy nem kell ma szakszervezet. Nem akar tagdíjat fizetni, nem érdekli az egész. De azért választ tanácsot. Ez zsákutca. A közalkalmazotti tanácsnak az intézmény keretein kívül, tehát önkormányzati szinten, a pénzforrás szintjén nincs beleszólási lehetősége. De nincs országos működési tere sem. A legrosszabb persze az, ha egyik sem létezik. Az az intézmény, amely ezt az utat járja, teljesen kiszolgáltatja magát. Vakvágányra vezet azt gondolni, minek nekem a szakszervezet, tanács, mikor jó ember a polgármester, a miniszter és a többiek.

– Miért, ez nem elég garancia?

– A garanciák mindig a struktúrában vannak, nem a személyekben. Amennyiben azzal nem tudunk élni, amit a törvény biztosít, tehát ennek a rendszernek a megteremtésével, akkor kiszolgáltatjuk magunkat. Ugyanez vonatkozik a Társadalombiztosítási Önkormányzatra is. Igaz, erre is igen sokan legyintgetnek. Az alapok csekélyek, óriási hiány van, minek ide társadalmi ellenőrzés. Pedig éppen azért csekélyek, mert az állami költségvetés a saját kénye-kedve szerint használta ezeket. Ha most nem akarjuk, hogy bárki ellenőrzés nélkül rendelkezessen a TB alappal, akkor igenis a legmegfelelőbb személyeket kell bejuttatni. Egy demokrácia attól működőképes, hogy delegáltjaimat oda tudom juttatni, ahol a jogaimat érvényesíteni tudja. Ha nem megyek el szavazni, nem voksolok, akkor éppen ettől a jogomtól és a lehetőségtől fosztom meg magam. Akkor nincs meg a sírás joga, hiszen magam vesztettem el. Ha nem tudtam kiválasztani azokat, akiket képviselővel akartam megbízni, akkor tényleg az történik, amit

odafent akarnak. Még sztrájkokkal sem fenyegetőzünk, mert nem lesz, aki megszervezze.

– A pedagógusok két szakszervezetbe tömörülnek. Milyen a viszony a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetével?

– Bár a választásoknál riválisok vagyunk, alapvetően jó az együttműködés. Közösek az érdekeink, mindannyian a pedagógusokat védjük. Gyakorta dolgozunk együtt, lépünk fel a pedagógusok képviselőjében. Miközben tehát teljesen természetes a rivalizálás, ugyanúgy természetes az együttműködés, amikor a kormánnyal szemben az érdekképviselőtről van szó.

– Úgy hírlik, a kormány változtatni kíván a nemrég elfogadott Közalkalmazotti Törvény néhány pontján. Mi az álláspontjuk ebben?

– Nemcsak ők, de mi is változtatni szeretnénk. Csak nem úgy, és nem azokban a pontokban. Mi azt szeretnénk, hogy ne lehessen hátrányos megkülönböztetést alkalmazni a közalkalmazottakkal szemben. Nem ismerik el a szolgálati éveket, a fizetési kategóriákban hátrányt szenvednek jó néhányan. A jubileumi jutalom megfogalmazása alkalmazhatatlan, ezt is újra kell gondolni. A kormányzat viszont arra törekszik, hogy a kategóriarendszer vizsgálata ürügyén a legfelsőbb besorolást tisztára söpörje. Ugyanakkor megpróbálják a bevezetés idejét elhalasztani 1996 elejére. Mi pedig ragaszkodunk a terv szerinti jövő év elejéhez. Ha ezt meg akarjuk erősíteni, bizony az egész országban meg kell mozdulniuk a pedagógusoknak. Végig kell gondolni, milyen fenyegetést vetnek be majd ellenünk. Ennek kivédéséhez pedig kell a szakszervezet. Csak így kényszeríthetjük ki akaratainkat. Fel kell készülnünk a legrosszabbakra is. Van koncepciónk, de ezt egyeztetni kell a tagsággal. Csak együtt, közösen megy.

A labda

Természetes, hogy először a saját tanító néniéhez fordult.

– Fölment a labdám a tetőre.

– Keress egy férfi tanárt, de igyekezz, már sorakozunk! Gyere majd utánunk az osztályba!

Megvárta, míg elvonulnak, aztán elindult férfi tanárt keresni. Se égen, se földön nem talált. Így hát odalépett az udvaron két tanító nénihez.

– Csókolom! Nem tetszene segíteni? Fölment a labdám a tetőre!

– Keresd meg Feri bácsit! – aztán folytatták tovább a beszélgetést.

Ő pedig ismét útnak eredt. Feri bácsiról azonban hiába érdeklődött. Küldték a technikaműhelybe, küldték a tanáriba, különféle termekbe, Feri bácsinak nyoma veszett. Elkeseredetten nézett körül. Mi lesz most vele? A labda a tetőn, neki nem lehet fölmenni, intó jár érte, meg aztán tényleg elég magas. Elszántan szólította meg a következő tanító nénit a labda ügyében.

– Miért rúgtad föl? Én ugyan föl nem megyek – mutatott a hatcentis csizmasarkára.

Egyre jobban elkeseredett. Igazi bőrfoci, pár hete kapta. Az még semmi, hogy kikap otthon, de a labda... Ki tudja, mikor vesznek másikat.

Megállt a padoknál. Kémlelte a tetőt, közben férfiasan nyelte könnyeit.

Vidám gyermekcsoportok jöttek-mentek, ki tanóráról, ki ebédlőből, hangosan kacarászva. Csak a labdájára gondolt. A felnőtteket figyelte. Naplóval, szatyorral, szatyor nélkül suhantak el mellette. Látszott, sietnek, illetlenség lenne megállítani őket holmi tetőre rúgott labdával.

– Na, mi lelt? Minek eresztetted bűnnek a fejed?

Gondolkodott, egyáltalán elpanaszolhatja-e. Még sosem látta ezt a tanító nénit. Reménytelenül, de azért mégiscsak belefogott. Válaszolni kell, ha kérdezik az embert.

– Feri bácsit keresem.

– Szerintem ő már nincs itt – hangzott a válasz –, de miért keresed? Nem tudok segíteni?

Végigmérte. Középkorú, táskával, szatyorral, félredobott kabáttal. Nyilván ő sem mászik tetőre.

– Nők rajtam nem tudnak segíteni. Feri bácsi kellett volna.

A tanító néni azonban mégsem hagyta ott, várakozóan álldogált a szatyraival. Így hát mégiscsak elmondta a bánatát. Mire a tanító néni odaintett egy nagy fiút. Megkérte, menjen a tetőre. A fiú készségesen mászott. Két perc múlva már szorította is magához a bőrfocit és kezét fogott a nyolcadikossal.

– Köszönöm.

Ennyi az egész. Ránézett az órára. Mindjárt indulhat haza.

Pecsenye Éva

A tanulás mérgező gyümölcse

Zoli szakmunkásképzőbe járt. Szerette a mesterségét. Már első osztályban kitűnt tehetségével, jó

megfigyelőképességével, ügyes kezével. A Szakma Kiváló Tanulója országos versenyre természetesen benevezték tanárai. Ki ne büszkélkedne kiugró tehetségű diákjával? A felkészítés, a sok munka megtette hatását. Zoli győztesként tért haza, oklevelével azonnal felszabadult, másnap az iskolában már ki is állították neki a szakmunkás-bizonyítványt. Nincs többé iskola, felelés, tanulás. Lehet nézni a többi szenvedőt, hiszen zsebében az áhított bizonyítvány. A jó munka tehát elnyerte jutalmát. Méltó jutalmát. Más azonban nem. Okleveles szakmunkásként nem jár többé neki családi pótlék. Megszűnt az ösztöndíj, az utazási kedvezmény, a diákberlet és a többi. Mivel szeptemberben kezdi a továbbtanulást, munkahelyet sem tudott megszerezni magának. Volt olyan meggondolatlan, hogy elkotyogta továbbtanulási szándékát. Így, aki esetleg alkalmazta volna, az is visszalépett.

Munkanélküli segély, támogatás részére nem jár, egyéb pénzt ugyan honnan is szerezne. Alkalmi munka másnak sem jut, szakmájában maszekolni sem tud. Feketén dolgozni senki sem tanította. Nem véletlenül hibáztatja most az édesanyja az iskolát. Ha annak idején nem beszéltek tele a fejét a tanárok mindenféle butasággal, akkor még ma is megvolna munkanélküli családjának ez a komoly anyagi forrása. De hát a mézes-mázos szövegek, hogy aki tanul, többre viszi, meg a tehetséget nem szabad hagyni elkallódní, végzetesnek bizonyult. Nem véletlenül röhögik ki most Zolit a továbbra is iskolában melegedő kettes tanulók.

Úgy kell neki, gondolják magukban, és igazat adnak a mostani másodéveseknek. Azok már előre bejelentették, ne is számítsen rá a tisztelt tanári kar, hogy tanulmányi versenyre mennek. Ki az a bolond, aki a saját pénze ellen hajt.

Cs. B.

A másság elfogadói

Alternatív Gimnázium Szolnokon

A kallódó, perifériára kerülő, veszélyhelyzetbe sodródó fiatalok sorsával való törődés talán minden másnál komolyabb szerepet kap napjaink változó világában. A társadalmi gondok megjelenése a gyerekek körében arra készítet, hogy az esélylehetőség módszereit keresve kiutat találjunk számukra. Minden olyan próbálkozás, amely a deviáns viselkedésük, jegyeik miatt kimaradt, vagy kimaradni kényszerült fiatalok felzárkózását segíti elő, követésre méltó példa lehet. A szolnoki Alternatív Gimnázium valami teljesen újjal, szokatlannal kísérletezik. Modellkísérletük az egyén patológiája helyett a „rendszerek” patológiájára irányítja a figyelmet.

Úgy tűnik, sikerrel. Alapjául a Belvárosi Tanoda tapasztalatai szolgáltak.

– Állami oktatási intézmény, és mégis más, mint a többi. Mi az a titok, amely idevonzotta a tanévet kezdő negyven diákot?

– A problémás-gyerek szemlélet és gyakorlat helyett – válaszolja Czétényi Sándor igazgató – mi megpróbálunk változtatni a problémát okozó rendszervizonyokon. Iskolánk elsősorban mint megelőző és esetkezelő mentálhigiénés intézmény tölti be szocializációs és korrekciós szerepét. Köztudott, az elmúlt évtizedek monolitikus struktúrája merevségével képtelen volt figyelembe venni az állandóság-változtatás és a tömegesség-személyesség megoldatlan dilemmáit. A válasz többnyire a tananyag növekedésével érkezett, mely még jobban eltávolította a tanulókat az intézménytől. A pedagógus pedig ilyen körülmények között nem volt képes figyelembe venni a tanulók egyéni különbségét. Csak azokat tudta képezni, akik az ún. átlaghoz hasonlítanak. Akik pedig személyiségjegyeik, autonómiájuk, érzékenységük miatt nem tudták elfogadni az iskola rendszerét, több-kevesebb kudarc után kiszorultak az intézményből. Konfliktusaik, másságuk, az iskola által preferált értékekhez való igazodásuk hiánya eltaszította őket. Sorsuk, veszélyeztetettségük, a lehetséges következmények miatt ez nem lehet közömbös sem szűkebb környezetük, sem pedig a helyi társadalom számára.

Babnigg Ákos, másodéves:

Mezőgazdasági iskolába jártam, de semmi értelme nem volt. Egészen mást csináltunk a gyakorlatban, mint amit elméletben tanultunk. Amikor az ember szólt érte, rögtön kiszúrták. Volt olyan óra, ahol hét egyest kaptam, különböző kifogásokkal. Elegem volt az egészből. Itt egészen más a helyzet. Szeretek idejárni.

– Honnan lehet tudni egy jelentkezőről, hogy idevaló?

– Hozzánk azok a tanulók jönnek, akik valamilyen okból kimaradnak a többi középiskolából – mondja az igazgató. – Természetesen nem feltétlenül azt az évet folytatják, ahonnan átjönnek. Ez inkább megegyezés kérdése. Felmérjük a tanuló képességeit, tudásszintjét, tanulási készségét. Valamennyiük számára egyéni tanulási illetve teljesítményprogramot dolgozunk ki. Elvárásrendszerünket tehát nem a tananyag és az életkor, hanem az egyéni tudásszint és képesség határozza meg. Ebben az értelemben nem dolgozunk a hagyományos osztálykeretben. A diákok kis létszámú csoportban tanulnak, saját haladási ütemtervük szerint. Ezeket a csoportokat a félévente rendezett házivizsga eredményeképpen majd újrarendezzük. A tanítás-tanulás

folyamatszervező elve az egyéni, és ezen belül is a tananyagonkénti aktuális tudásszint. Célunk az, hogy minden kisdíák olyan kis csoportban tanuljon, mely saját képességeinek a legmegfelelőbb, vagy éppen a leghatékonyabb tanulást teszi lehetővé. Így az órarend is a fiatalok tanulási üteméhez alkalmazkodva állt össze. Ez egyúttal időszakonként változik. Tanítjuk mindazokat az alaptantárgyakat, melyekből kötelező vagy kötelezően választható vizsgát tenni. Ezenkívül legalább egy nyelv tanulása is szükséges, a következő tanévben pedig még kettő. A nem érettségi-köteles tantárgyakat témakörönként tervezzük tanítani, lehetővé téve egy-egy témában való komolyabb elmélyedést.

Joó Katalin, másodéves:

Nincs az a kötöttség, mint a régi iskolámban. Ott állandó feszültség volt minden órán. Egyszerűen már nem szerettem bejárni. Tudtam, feleléskor valami gond biztos lesz. Stressz és idegesség. Elképzelni sem tudtam, másképp is lehetne tanulni. Itt azt tanulhatom, ami egyben érdekel is. Persze, kötelező a minimumot megtanulni, de a forma és az időbeosztás már tőlem függ.

– Egy tanulás hatékonyságát valójában a vizsgákon elért eredmény is jelzi. Ebben az iskolában milyen a számonkérés?

– Az osztályozó vizsgákat mi végezzük, melyek nemcsak számunkra jelentenek megmértetést, de a gyerekeknek is eligazodást nyújthatnak a további munkában. Mindez lehetővé teszi az átcsoportosítást, az új kis csoportok kialakítását. Ugyanakkor néhányuknak felhívja a figyelmét saját tempójuk növelésére. A végső cél természetesen az érettségi, melyet egy független érettségi bizottság bírál majd. Elképzelésünk szerint az általunk választott út, az egyéni gondozás egyértelműen mutatja meg hatékonyságát. A képzési idő, a diákok haladási ütemét figyelembe véve 1-3 év. Elvárásai egyénre szabottak, folyamatosan karbantartott szerződéses rendszer keretében. A diák és segítője kölcsönösen megállapodnak nemcsak az utat illetően, hanem a haladás ütemében is. Meggyőződésem, hogy hosszabb távon sikerült létrehozni egy olyan, kallódó fiatalokat támogató intézményt, amely közvetlenül képes ezeknek a gyerekeknek a problémáira reagálni, segíteni őket abban, hogy maguk találják meg saját útjukat.

Pintér Bernadette, másodéves:

A régi iskolámban majd negyvenen ültünk egy teremben. Nemhogy foglalkozni nem tudtak velünk, de az osztályfőnököm még a nevemet sem ismerte. Itt mindenki tudja, ki a másik, miért

jött ide. Elfogadjuk egymást és keményen készülünk a vizsgákra. Saját tempóban, magunknak.

– Mennyibe kerül ez a gyerekeknek, a szülőknek és nem utolsó sorban az önkormányzatnak? Végül is az adófizetők pénzéről van szó.

– Az, ha ezek a gyerekek elkallódnak, sokkal többbe kerül a társadalomnak. Segítenünk kell nekik, hogy ne vesszenek el. Mint állami iskola, megkapjuk a szükséges anyagiakat. A szülőknek pedig havonta háromezer forinttal kell hozzájárulniuk. Van aki úgy véli – ettől kezdve ugyanis egyikük sem olyan meggondolatlan –, hogy nem éri meg saját zsebére lógni, nem tanulni. Van köztük néhány, aki rászorultsága miatt tandíjmentes, de meg kell érteni mindenkinek, ez az iskola egy kicsit más. Még a tantermek, a folyosók, az ebédlő is ilyen. Egy kicsit más. Mint a gyerekek. Nem gonoszok, rosszak, nevelhetetlenek, hanem egy kicsit mások, mint a többiek. Néha különlegesek, máskor kibírhatatlanok. De jóra való, tanulni vágyó fiatalok. Lassan már egy fél esztendeje, hogy idekerültek. Ismerem őket, látom, mit tudnak és mit akarnak. Bízom bennük. Ez egy ilyen iskola.

Csillei Béla

Átvettük

a Köznevelésből

Minden embertelen ideológia ellen

A Köznevelés 1993/8. számában olvastam egy recenziót „Buchenwaldi vasárnap” címmel. Szeretném az ott felvetett gondolatot továbbfűzni.

Közismert Jorge Semprun regénye, A nagy utazás, melyet mintegy tíz éve már kötelező, illetve ajánlott, ma már házi olvasmányként forgatnak a gyerekek. A helyzet annyiban paradox, hogy már azelőtt, hogy ez a regény megjelent, a szerző hatalmas szellemi és lényegi változásokon ment át – tükrözve a már a 60-as, 70-es években bekövetkezett változásokat. Jorge Semprun életútja nekünk, magyaroknak igen sok tanulsággal szolgált, hiszen nemcsak Buchenwaldot járta meg, de hosszú szellemi és politikai pályát is befutott, a Spanyol Kommunista Párt egyik vezető egyénisége volt Carillo mellett, tagja volt hosszú ideig a KB-nek, de a szovjet és a kelet-európai válságról szóló hírek gyökeresen megváltoztatták gondolkodását és ennek következtében írói tevékenységét is.

A lengyel származású Gustav Herling magyarra még le nem fordított műve a szovjet

koncentrációs táborokról (A World Apart), valamint Szolzsenyicin regényei, illetve a Szovjetunióba tett utazási során szerzett tapasztalatai teljesen megváltoztatták álláspontját. Az a meggyőződés alakult ki benne, hogy Szolzsenyicin regénye után senki sem ártatlan többé, aki meg akarja őrizni őszintén, átélten marxista világképét. Az Ivan Gyenyiszovics egy napja című dokumentumregényére utalva azt írja az író, hogy „ez a rövidke elbeszélés megértette velem, amit az 1956 óta szerzett temérdek tapasztalat, sok-sok órányi vita és olvasás képtelen volt megértetni. A tábor, amely Szolzsenyicin regényében életre kelt, leleplezte az ideológiai szemfényvesztést, a féligazságokat, a kompromisszumokat, a csalóka, zavaros eszméket, melyek közt 1956 óta lavíroztam a SKP-ban viselt funkcióim miatt.”

Amikor a szerző a 60-as évek elején A nagy utazást megírta, még ilyen „zavaros eszmék” között lavírozott, de 1980-ban megírta újból ezt a témát Quel beau dimanche (De szép vasárnap!) címmel, amelyről a magyarországi irodalomértők és magyartanárok csak kis töredéke szerezhettek tudomást, hisz csak 1992-ben fordították le magyarra. Semprun ugyanis ebben az új könyvében így nyilatkozik – nem a buchenwaldi táborbeli élményekről, hanem a könyvből kicsendülő igazságképről: „Tudtam, hogy újra kell élnem buchenwaldi élményeimet, óráról órára, annak lehangoló tudatában, hogy a buchenwaldi táborral egyidőben orosz táborok is léteztek, Sztálin Gulágja. És könyvem igazsága ettől egy csapásra hazugsággá változott.”

Ezért írta újra Semprun művét, s ajánlja azt, hogy A nagy utazás helyett a De szép vasárnap!-ot fogadjuk el, ez már leszámol ugyanis minden embertelen ideológiával, míg az előző csak az egyikkel számolt le úgy, hogy a másik profitáljon belőle. Most már egyetemes emberi értékeket szolgál Semprun műve, s nem véletlen, hogy egy rendszerváltozásnak kellett lezajlania ahhoz, hogy az Európa Könyvkiadó 1992-ben megjelenesse a helyesbítő művet, a De szép vasárnap!-ot. Javaslom a továbbiakban, hogy a tantervkészítők, valamint a középiskolák magyar szakos kollégái ezt a művet tegyék házi olvasmánnyá A nagy utazás helyett, s az új tankönyvbe is ezt vegyék majd be a régi regény helyett.

Gálffy Sándor

Vezetőképzés

Az Új Katedrában (Sorozat)

Az emberi erőforrás szervezése II.

Az iskolában mint szervezetben a kitűzött célok és feladatok megvalósulása a tantestület tagjain mint egyéneken, a közülük szervezett, szerveződő csoportokon, teameken múlik. A vezetőt azért alkalmazzák, hogy a munkát elvégezze az általa vezetett embercsoport mozgósításával, az ember mint erőforrás hasznosításával. A vezető feladata tehát az alábbiakra terjed ki:

- a feladat végrehajtása,
- az egyén fejlesztése,
- a csoport felépítése és fenntartása.

Bármelyik terület összeomlása érinti a többit és megakadályozza, hogy a munkát olyan hatékonyan végezzék el, ahogy lehetne. A vezetőnek mindhárom igényterületet figyelemmel kell kísérnie; teljesíteni a feladatot, fejleszteni és motiválni az egyént, továbbá elérni, hogy az egyének egy kohéziós, a munka elvégzése iránt elkötelezett csoportot alkossanak.

Különösen nagy a jelentősége ennek az iskolában.

Az elvégzendő munka jellege – gyermekcsoportok oktatása, nevelése – megkívánja a fokozott együttműködést az egyének között, mert különben a gyermekeket érő hatások leronthatják, sőt kiolthatják egymást. Így beszélünk kell az egy osztályt tanítók csoportjáról, egy-egy szaktárgy vagy tantárgycsoport gondozóiról, a munkaközösségekről, az azonos nevelési elveket valló pedagógusok teammé alakításáról az iskola meghatározott arculatának formálásában stb.

A három területet egy-egy körrel ábrázolva a modell részben fedésben levő körökkel mutatható be, jelezve, hogy mindhárom igény összefügg egymással.

A modell segítheti a vezetőt, melyik területen kell keresni egy-egy probléma gyökerét.

A feladat végrehajtása területén a következő kérdéseket teheti fel:

- Tudom-e, hogy mi a feladat?
- Tudom-e, hogy mik az én feladataim?
- Kidolgozhatom-e a célok eléréséhez a programot?
- A munkafeltételek megfelelőek-e a munkához?
- A források (hatáskör, pénz, anyagok) elegendők-e?
- Világos-e a hatásköri rend?

- Az idő jól tervezett?
- A munkában való előrehaladást rendszeresen ellenőrzöm, értékelem-e?
- Magatartásom normát jelent-e az embereknel?

stb.

A team felépítése és fenntartása területén:

- A célkitűzéseket érti-e a csoport?
- Tudják-e, hogy mit várnak tőlük?
- A csoportnagyság megfelelő?
- A megfelelő emberek dolgoznak-e együtt?
- A feladat strukturált-e a csoportszellem ösztönzésére?
- Pártatlan vagyok-e?
- A panaszokkal azonnal foglalkozom-e?
- Van-e hivatalos eljárás?
- Bátorítom és üdvözlöm-e az ötleteket és javaslatokat?
- A tájékoztatás rendszeres-e?
- Szükség esetén tudom-e képviselni a csoport érzéseit?

stb.

Az egyén szintjén:

- Tényleg ismeri a szervezetet?
- Tudja-e, hogy munkája milyen szerepet játszik? Van-e munkaköri leírása?
- Rendelkezik-e megfelelő hatáskörrel a feladat elvégzéséhez?
- Megfelelő képzésben, továbbképzésben részesült-e?
- Elismerem és hangsúlyozom-e az emberek sikereit? Kudarccs esetén konstruktív-e a bírálat?
- Lát-e esélyt a fejlődésre?

- A teljesítmény rendszeresen vizsgált-e?
- Egyensúlyban van-e a munkavégzés minősége és a fizetés?
- Megfelelő munkakört tölt-e be?
- Jól ismerem-e a személyt?
- Elég időt töltök-e azzal, hogy az egyéneket meghallgassam, fejlesszem és tanácsokat adjak nekik?
- Biztonságban érzi-e itt magát? Ismeri a nyugdíjazás menetét, a leépítést?

stb.

A csoportépítés és az egyén szervezeti elkötelezettsége szorosan összefügg. Ha a kis csoport mint „szervezeti sejt” nem jön létre, a tagokban nem lesz intenzív a szervezethez tartozás érzése sem. A munkaerővándorlás, a hiányzás, a kedvetlen munkavégzés mind olyan tünet, ami a kis csoportok patológiájával függ össze. A vezetésnek elő kell segítenie az emberi munkakapcsolatok erősítését. Az iskolai szervezet harmonizálása szempontjából lényeges felismerni, hogy a kis csoporton belüli vezetés nem csak a hivatalos vezetőkhöz köthető. Az a személy a tényleges vezető, akinek „rendelkező” funkcióját a kis csoport elfogadja. Egy-egy csoport viselkedésének megváltoztatásánál nemcsak az egyének motivációival, hanem a csoport kollektív motivációival is számolnunk kell. A szükséges változtatás elérésére két lehetőségünk van; egyrészt nyomást gyakorolhatunk a csoportra, kényszeríthetjük a kívánt viselkedés tanúsítására, másrészt egyetértést teremthetünk azáltal, hogy a csoportot bevonjuk a döntések előkészítésébe, fokozzuk a konstruktív lehetőségeket. (Pl.: a vezető által strukturált foglalkozásokkal.)

Összefoglalóan: az emberi erőforrás mozgósítására a szervezetben a vezetőnek jól kell megválasztania a befolyásolás mértékét, módját, irányát, hogy a közösen kitűzött céloknak megfelelő feladatokat eredményesen végrehajtsák.

Összeállította: Barlai Róbertné

Felhasznált irodalom:

Dr. Bene László:

A vezetés tudományos megalapozása

(Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1970)

Dr. Barlai Róbert–Barlai Róbertné:

Szakmai profizmus a vezetésben

(PSZM tanfolyami anyag)

Könyvvilág

B. Méhes Vera:

Az óvónő és az óvodai játék

„... az ember személyiségét a szabadságélménynél az önállóság, a képzelet, a játékban való alkotás öröménél – azt hiszem, – semmi sem formálja mélyebben”

(Ancsel Éva)

A szép kiállítású kötet kitűnő fotóin a kísérletezgető, képzeletfejlesztő, a kisgyerek érzelmi életének, gondolkodásának fejlődését elősegítő szerepjáték dominál. Ennek a játékfajtának szenteli a szerző a legnagyobb teret a könyvben, és ezt csak üdvözölni lehet. Otthonidéző „búvóhelyekre” húzódó, elmélyedésre vágyó gyerekeket látunk a képeken, de a közös tevékenységek, az együttműködés próbálgatására utaló apró jeleket is felfedezhetjük.

Nagyon fontosak az óvónő nevelési stílusáról írottak. Az óvónő maga is szeressen játszani – írja a szerző. Hozzátehetjük: az előttünk játszó gyerekekre nyitottan, lehetőleg folyamatosan figyelve, a felnőtt jobban meg tudja érteni a gyerekek elképzeléseit. A beleélésről, az empátikus együttérzésről van szó, ami a kisgyerek és a felnőtt közötti kapcsolatot élteti. Különösen fontos ez a mai zaklatott világunkban, amikor a család nem sugározza eléggé a gyerek számára olyannyira szükséges érzelmi biztonságot. Nemcsak játék közben fontos ez a meghitt, megértő, elfogadó (de nem szabados!) magatartás, hanem az óvodai életben mindig. Foglalkozás közben csakúgy, mint a jóízű beszélgetések derűs, vidám légkörében. Jó, ha a gyerek tudja, hogy az óvónő érdeklődéssel hallgatja meg élményeit, kérdéseit. Érdekes kérdezni, mert az óvónő szívesen válaszol. Tehát szinte minden, ami az óvodában történik, kölcsönhatásban van egymással (segíthet vagy gátolhatja az önfeledt játék kibontakozását). Ahogy a szerző írja: „... nevelői magatartásunk minden mozzanatával hatunk a gyerekek egész személyiségére. Amikor egyes gyerekekkel foglalkozunk, akkor közvetve több gyerekre, a gyerekek közötti kapcsolatokra

is hatással vagyunk.” Ezért jó – szerintem –, ha az óvónő néha emlékezetébe idézi gyerekkori, óvodáskori játékélményeit. A gyerekkorunkba való visszatalálás segítheti a bennünk lejátszódó érzelmi folyamatok (érzéseink, örömeink, elégedettségünk, elégedetlenségünk) átélését, ha úgy adódik, ezek kifejezését. Ha az óvónő meri vállalni önmagát, magatartása természetessé, őszintébbé (önmagával azonossá=kongruenssé), hitelesebbé válik. A felnőtt érzelmi megnyilvánulásait a gyerek – mint a szeizmográf – sokszor inkább szavak nélkül fogja fel, érzi meg és veszi át.

Az óvónő elfogadó gyöngédségének védettségében (néha egy-egy mosoly, egy kedves mozdulat vagy bátorító pillantás sokat jelent) a gyerek érzelmi biztonságban él az óvodában. A maga alkotta „mondjuk, hogy” játékhelyzetekben jól tudja kipróbálni önmagát és környezetét. Belefeledkezhet a létrehozás, az átváltozás örömébe. Érzi, hogy játék közben minden lehetséges. (Ha akarom úrhajós vagyok, vagy orvos... még a félelmetes, legyőzhetetlennek látszó farkast is megszelídíthetem.) Tudja a gyerek, hogy csak játék, mégis nagyon komolyan veszi, amit csinál – olvashatjuk a könyvben. Átéli, hogy uralhatja a helyzetet – legalábbis játékban. Kedve szerint változtathatja a játékeseményeket. Eközben problémákat old meg. Éntudata erősödik, kompetenciaérzéke fejlődik.

Nem kevésbé fontos – olvashatjuk továbbá –, hogy az igazi szerepjátékban a gyerek legbensőbb érzelmei, esetleges félelmei, vélt vagy valós sérelmei, feszültségei oldódhatnak, csökkenhetnek. Így készül a későbbi felnőttkori konfliktusainak önálló megoldására.

(Az együttes játék közben adódó konfliktusok önálló megoldására szívesen olvasnánk még több példát a könyvben.)

A játék közben figyelő óvónő megismerheti gyerekei aktuális állapotát, észreveheti, mikor, kinél van szükség szakszerű nevelési tanácsadásra – a szülők bevonásával –, a pszichológus segítségére. Az óvónő megfigyelései megkönnyítik a pszichológus munkáját.

A szerző figyelembe vette az 1982-es első kiadás óta összegyűjtött véleményeket. Szóvá tették többek között, hogy az elméletben helyesen kifejtetteknek a gyakorlati példák nem mindig felelnek meg. A könyvben közölt óvónői játékleírások egyik-másikánál például néha szinte felesleges vagy túl aktív bekapcsolódásra került sor. Elméletileg általában könnyű belátni, mi a helyes, de az ehhez szükséges magatartást nem mindig könnyű kialakítani. Ezért tanulságosak azok a játékelemzések, melyekben a szerző jónak látja, ha az óvónő néha inkább elmélyülten,

nyitottan figyel a jól játszó gyerekekre (egyet-mást megjegyezhet, esetleg feljegyez magának, hogy későbbi beszélgetésekben vagy más formában visszatérhessen rá), de a játékot lehetőleg nem zavarja meg, nem zökkenti ki a gyerekeket képzeleti játéukból, mert „a képzelet a képességek királya...”.

Tudjuk, a játék, különösen a szerepjáték intim helyzet, s mint ilyet csak tapintatosan lehet megközelíteni. Semmiképpen nem jó, ha – néha anélkül, hogy észrevennénk – átvesszük a játék vezetését. Ezzel inkább a gyerek helyett, mint vele játszunk. Abba a hibába eshetünk, hogy siettetjük őt, amire semmi szükség. Nem fontos például, hogy minél több gyerek játsszon együtt, nem feledve persze, mennyire hasznos, ha a gyerek sokféle szereppel találja magát szemben. De ne sietessük őt! Nem sürgős az sem, hogy a gyakorló játékból minél hamarabb szerepjáték alakuljon ki, hiszen a sűrű gyakoroltság közben – ha jól figyeljük meg – láthatjuk, hogy a gyerek sokszor már beleképzeli, beleviszi a szerepjáték elemeit is. Érdemes ezt észrevenni és fejlődésként felfogni.

Jó, ha figyelünk magunkra és arra, hogyan fogadják a gyerekek ötleteinket, hogyan hatunk a játék további menetére. Mert néha bizony hajlamosak vagyunk – ha nem is mindig tudatosan – direkt eljárásokat alkalmazni. Ha részt veszünk a játékban, együtt játszunk a gyerekekkel – mert persze ezt joggal igénylik is –, mellékszereplőként vessük alá magunkat a gyerekek által alkotott játék logikájának.

Köztudott, hogy a szerepjáték lényege a spontaneitás, ezért indokolt, hogy ennek tervezhetőségét a szerző is problematikusnak érzi. Nem tudhatjuk előre, mire fog irányulni a gyerek érdeklődése, tehát a játék témáját és további menetét nem tervezhetjük meg. Az élményekkel kapcsolatban jegyzi meg a szerző: „...egyáltalán nem biztos és nem is szükséges, hogy az átélt esemény röviddel megtörténte után hasson a gyerekek játékára.” Így van, hiszen csak az az élmény jelenik meg a gyerekek játékában – ha egyáltalán megjelenik –, ami őket valamiért valóban megragadta, persze sokszor kedvük szerint változtatva a látottakat.

Ha a szerepjáték céljaként az ismeretnyújtást terveznénk, az már az ötletekkel segítő óvónői magatartást – szerintem – a túlzottan irányított nevelési gyakorlat felé vinné, a fejlesztésről az ismeretek átadására tolódna a hangsúly, ami a didaktikus játék és a különböző foglalkozások, beszélgetések feladata, és már nem szerepjáték. A mai teljesítményorientált szülők túlkövetelő, a gyerekeket túlterhelő beállítottságát kívánatos lenne csökkenteni. Próbáljuk megértetni, hogy az

egyedülálló igényeit, egymástól eltérő óriási ütemét jobban figyelembe kellene venni. Persze csak akkor, ha az óvónő ezzel egyetért, és nem a pillanatnyi látszateredmények vezérlik, hanem a lassabban elérhető, a gyermek későbbi életére is ható fejlődés-fejlesztés folyamatában bíznak.

A gondolkodásfejlődés, -fejlesztés jó eszközei a didaktikus játékok, melyek közül a szerző a montessori eszközökkel foglalkozik részletesen. Idézi Montessorit, aki az óvónő legfontosabb feladatának tartotta, hogy „a gyermek környezetét a gondos kísérletezés alapján választott eszközökkel berendezze, és azután megadja a gyermeknek a szabadságot arra, hogy magát az eszközökkel fejleszthesse”. Az ismertetett eszközök spontán tevékenységekre készítetők, fejlesztő hatásúak. Ilyen vagy módosított formában érdemesek a kipróbálásra.

A játék közben felvetődő problémákról szóló fejezetben a közösségi nevelés és az egyéni bánásmód összehangolásáról olvashatunk. Kiemeli a szerző a magában játszó gyermek elmélyült tevékenységének fontosságát, a lassan formálódó szociális magatartásformákat, az együttes élmény örömét, az összetartozás érzésének fokozott hatóerejét.

Jó tanácsokat olvashatunk a könyvben a játékidőre, a játék helyére, a sokféleképpen alkalmazható játékszerekre vonatkozóan. Figyelmeztet a szerző, milyen jó, ha a gyermekek felismerik, hogy a játékukhoz hiányzó eszközöket maguk teremthetik elő. Ebből alakulhat ki az igazi barkácsolás. Hasznos gyakorlati ötleteket találunk a szabadban folytatható játékokra.

Visszatérve a tervezéshez – a könyv zárófejezete is erre utal –, szerintem is érdemes időnként alaposan átgondolni – amilyen tervező gondolkodás lehetne ez –, vajon sikerült-e és hogyan sikerült a széles értelemben vett játékfeltételeket megteremteni. (A csoportszobát, az udvart a gyerekekkel együtt rendezhetjük át.) Őszintén és kritikusan gondoljuk át az egyes, esetenként nehezen nevelhető gyermekek és a csoport aktuális állapotát, az együttes tevékenységek alakulását, a kezdődő társas kapcsolatokat csakúgy, mint a magunk nevelői magatartását (néha egyes gyermekek iránti érzelmeinket, fejlődésükbe vetett bizalmunkat is). Használhatjuk a csoportnapló feljegyzéseit, újragondolhatjuk a szülőkkel való együttműködésünket is. Jó segítséget ad ehhez és további terveinkhez a gyermekek játékának rendszeres, folyamatos megfigyelése, amit a szerző is hangsúlyoz. Eközben figyelhetünk fel a gyermekek társas magatartásának egyéni, érzelmi és gondolkodásfejlődési problémáira.

Játék közben fejlődik tehát szinte minden, a mozgás, az érzelmi, a közösségi élet, a gondolkodás,

a feladattudat. Így készülnek a gyerekek a spontán kezdeményezett és szervezett ismeretszerzéshez szükséges képességek fokozatos alakulásával az óvodai, iskolai és még későbbi időkre, voltaképpen az egész életen át tartó minél humánusabb együttélésre, az együttműködésre, az önálló tanulásra.

A jól használható kötet tanulmányozása mindenképpen továbbgondolkodásra készítet – akárcsak minden szakkönyv, a sokféle alternatív program. Mindenki azt, annyit és úgy meríthet belőle, ahogy azt az önmagáról és a gyerekekről szerzett tapasztalatok alapján legjobbnak gondolja. (Calibra 1993)

Kovácsnai Kató

Tanítsunk-e erkölcsi törvényeket?

Amint a jogtudomány, úgy a pedagógia is az etikából indult el és sokáig volt annak függeléke. Amint a jogtudomány önálló lett, úgy a pedagógia is, ez azonban egyiknek sem vált hasznára. Elvesztették biztos alapjukat. A jogtudomány az állami mindenhatóság, a politikai pártok prédájává lett. Így jutottunk el ahhoz a gyakorlathoz, hogy különbség van a legális és a morális, a törvényszerű és az erkölcsös között. A gazdasági életben sok korrupciót követnek el törvényszerű módon. A jog már nem az igazságot keresi, hanem azt, hogy mi a jogszerű. A pedagógia is hasonlóképpen járt, mint a jogtudomány. Az etikától annyira elvált, hogy már nem is tanítanak etikát az iskolákban. A pedagógia prédájává lett sokféle „modern” pedagógiai elméletnek. A gyerekekkel úgy kísérleteznek, mint a vegyész az anyaggal, aki, ha kísérlete nem sikerül, az anyagokat eldobja. Sohasem mérjük le, amit egy pedagógiai elmélet gyakorlati alkalmazása eredményez. A kudarcok okát nemigen, csak az eredményeket ismertetjük, ha vannak. Nem vizsgáljuk meg, hogyan jutottunk el az egykori fegyelemtől a mai fegyelmezetlenségig, az ifjúság érdektelenségéig és cél- illetve úttévesztéséig. A vádlottak padjára kell állítani az olyasféle elméleteket, melyek szerint a gyermeket nem szabad rendszabályokkal korlátozni, mert ezzel elnyomjuk egyéniségét. A valóságban ezzel szabad utat engedünk a gyermek rossz természetének. Mégsem a hibás pedagógiai elvekkel van a baj, hanem azokkal az emberekkel, akik nem tudják megkülönböztetni a hibás pedagógiát a jótól.

Nemcsak a pedagógia van válságban, hanem maga az etika is. Az a fajta etika, amit tanítanak, ha egyáltalán tanítanak, nem neveli a gyerekeket a jó és a rossz közötti különbségtételre, nem ad eligazítást az élet problémáihoz. Ez az etika nem tartalmazza az erkölcsi törvényeket, a bűnöket

és erényeket, csupán filozofálgatás.

A hagyományos viselkedésszabályozók – család, egyház, nevelés – elvesztették hatékonyságukat, válságban vannak.¹ A különböző deviáns magatartási formák megszorodtak, és a társadalmi beilleszkedésre való képtelenség lassan az első számú társadalmi probléma lett. Mindezek oka éppen az, hogy az értékek és normák elbizonytalanodtak.²

Az erkölcsrombolás leghatékonyabb módja az erkölcsi törvények eltüntetése, akár azt állítva, hogy ezek már nem érvényesek, akár azon az úton, hogy elbizonytalanítjuk őket: azt mondjuk, hogy az élet sokkal bonyolultabb, minthogy ki tudnánk jelenteni, egy adott helyzetben mi a helyes és mi nem.

Minden foglalkozási ág számára ki kellene dolgozni egy etikai kódexet a törvénytelenések csökkentése céljából. Ugyanígy valamely társadalmi feladat elindítása előtt is. Így kellett volna tenni a privatizációval is. Etikai kódex viszont nem létezhet meghatározott, alkalmazható erkölcsi törvények nélkül.

Az erkölcsi törvényeken alapuló etika

Az erkölcsoktatás fontos célja, hogy a tanuló meg tudja különböztetni a jót a rossztól. Ez nem képzelhető el a bűnök és erények, az erkölcsi törvények ismerete nélkül. A gyerekek egyszerűen nem tudják, hogy mit jelent a megszólás, rágalmozás, káromkodás, paráznaság stb., bár ezeket a bűnöket elkövetik. A hús legfontosabb erényből átlagban csak kettőt tudnak megnevezni. Mi az oka ennek a tudatlanságnak? – Az a fajta etika, mely nevén nevezi a dolgokat, kiment a divatból. Negyven évig tabu volt, mivel a vallással azonosították. A vallást elvetve, az erkölcsi törvényeket is kidobták az ablakon.

A vallás szabad választás kérdése, de az erkölcs nem. Ha az lenne, akkor nem volna szükség bíróságokra és börtönökre, hiszen egy olyan törvény megszegéséért senkit sem lehetne elítélni, amit nem kötelező elfogadni. Minden bűn valakinek vagy valakiknek a sérelmére történik, ezért nem tehető legálissá. A vallás magánügy, de a bűnelkövetés már közügy. Ezért nem lehet magánügy, illetve választás kérdése az erkölcsoktatás az iskolákban.

Nemcsak anyagi és szellemi, hanem erkölcsi világrend is van, de ez csak annyiban tartozik a vallásokhoz, hogy azok foglalkoznak vele. Az erkölcsi törvények éppen olyanok, mint a

---

¹

²

fizikaiak: nem az ember találja ki, csak felfedezi azokat. Ahogy a gépjárművezetőnek szüksége van a közlekedési törvények ismeretére, ugyanúgy, aki az életben közlekedik és kapcsolatba kerül a többi emberrel, ismernie kell az erkölcsi törvényeket, nehogy baleset érje.

Az erkölcsi törvények azért bizonytalanodtak el, mert azt hirdették, hogy azokat az ember találja ki és társadalmi konszenzus kérdése azok elfogadása. Ennek a következménye az erkölcsi züllés, amit világszerte látunk, mert ily módon a törvényt állandóan a romló erkölcsökhöz igazítják. Nem a törvényt kell igazítani az emberhez, hanem fordítva. Éppen ezért az igazságnak elfogadott erkölcsi törvényeken nem lehet változtatni. A tízparancsolat 3500 éves, és még ma is aktuális. Az erkölcsi törvény szintje mindig magasabb, mint az ember erkölcsi színvonala. Ily módon megmutatja a célt, amely felé fejlődni kell. Nem lehetséges erkölcsi fejlődés, ha a törvény konszenzus kérdése.

A felnőtt embert, a felnőtt gyermeket már nemigen tudjuk nevelni, mert már kialakult a jelleme. Amit megtehetünk és okvetlenül meg is kell tennünk: a gyerekek nevelésével megakadályozni azt, hogy újratermelődjék az alacsony szellemi és erkölcsi színvonal; hogy a gyermekek testi, lelki, szellemi és erkölcsi fejlesztésével egy olyan felnőtt generáció jöjjön létre, mely meg tudja őrizni egészségét, lelki békességét, és fejlettebb gazdaságot tud megvalósítani. Minden fejlődés attól függ, hogy tudunk-e megfelelő embert nevelni hozzá.

Az erkölcsi törvények igazolása

Az erkölcsi törvényeket a vallások már régen felfedezték. Amíg az ember hisz Istenben, elfogadja ezeket a törvényeket. De az az ember, aki Istent elutasítja, önmagát helyezi Isten helyébe; maga szabja meg a törvényeit, illetve a törvényből azt fogad el, amit akar. Ez a tény is a törvény elbizonytalanodásához vezet, hiszen amit az egyik ember elfogad, azt a másik elutasítja.

Hogyan tanítsuk a zömében hitetlen ifjúságot erkölcsstanra? Milyen erkölcsi törvényeket tanítsunk, és hogyan bizonyítsuk azok helyességét?

Az erkölcsi törvények a Bibliában megtalálhatók, de eljuthatunk hozzájuk a különböző tudományokon keresztül is. Ezenkívül létezik az ún. természettörvény, mely a természetben és az emberben megnyilatkozó törvényszerűségeket jelenti. Létezik egy természetes etika is, mely az emberi cselekedeteket a természettörvény alapján minősíti. A természettörvény tartalmazza azokat az erkölcsi normákat, melyek az ember önmagával és embertársaival szembeni cselekedeteit az emberi élet célja szempontjából ésszerűleg meghatározzák és szabályozzák.

A természetes erkölcstörvény nem változhat, mert akkor az feltételezné az emberi alaptermészet, az ún. „örök emberi” megváltozását.

Ha valaki a természetes erkölcstörvényt sem fogadja el, el kell fogadnia azt, amit a tudomány mond. Az erkölcsstan szerint rossz a bűn és jó az erény. Az orvostudomány szerint rossz az, ami betegséget okoz, és jó, ami az egészséget segít megőrizni. Az erény sohasem okoz betegséget, csak a bűn. A betegségek nagy részét lelki tényezők és bűnös életmód okozzák. Ilyen értelemben a betegségek nagy része elkerülhető, illetve megelőzhető. Ha tudatosan olyant teszünk, amiről tudjuk, hogy rossz, az immunrendszerünket gyengítjük vele. Erkölcsi szempontból vizsgálva az ember felelős testi egészségéért is, mivel betegen nem tudja kötelességét teljesíteni, ezenkívül terhére van a társadalomnak. Erkölcsileg elítélendő, ha saját hibánkból megyünk tönkre testileg vagy lelkileg. Nemcsak az orvostudományt, a biológiát is segítségül hívhatjuk erkölcsi kérdések eldöntésére. A biológia szerint az ember annak köszönheti nagy alkalmazkodóképességét, hogy állandó belső környezete van. A testnedvek só- és szervesanyag-tartalmának, a vérnyomásnak, légzésszámnak és testhőmérsékletnek, a vércukorszintnek stb. állandó értéken kell lennie. Ellenkező esetben megbetegszünk, sőt meg is halhatunk. Az alkalmazkodás abból áll, hogy fenn kell tartanunk szervezetünk homeosztázisát (állandó állapot) a külső behatások, stresszek és támadások ellenében is. Minden hibás alkalmazkodást a szervezet kémiai reakcióval jelez, maradandó sebet hagy, az ilyen „találatok” ismétlődése megbetegedéshez vezet. A biológia szerint rossz az, ami a testi és lelki homeosztázist kibillentí az egyensúlyi állapotából, és jó az, ami segít megőrizni azt. Ez egyezik az erkölcsi rossz és jó fogalmával.

Az erkölcsi oktatás célja

Az erkölcsstanoktatás célját az alábbiakban jelölném meg:

1. Az igazságot, csak az igazságot tanítani. Nemcsak a történelemnek és magyarnak van szüksége revízióra, hanem annak a tantárgynak is, amit eddig erkölcsstannak gondoltak.
2. Kifejleszteni az erkölcsi érzéket, azaz minden helyzetben tudni különbséget tenni a jó és rossz között. Ehhez szükséges az erkölcsi törvények, a bűnök és erények ismerete.
3. Rábírni az ifjúságot, hogy a jót válassza a rosszal szemben. Ehhez be kell bizonyítanunk, hogy az erkölcsi rossz az ember romlását okozza, a jó pedig a boldogulását.
4. Az erkölcsi fejlődés azt jelenti, hogy egy elérendő célt kell kitűzni az ifjúság elé. Ez az erkölcsi

törvények szintje. A jelenlegi színvonalától fel kell nőni az erkölcsi törvények szintjéig. Az erkölcsstannak, de a pedagógiának is ezt a célt kell mindig szem előtt tartania.

5. A lelki nevelés – mely történhet az erkölcsstan keretében is – célja az volna, hogy a gyermekekből egészséges lelkiületű felnőttek váljanak, akik az élet nehéz helyzeteiben is megállják a helyüket. Az emberek lelki ellenállóképességének hiánya jelzi, hogy ezen a téren sok a pótolnivaló.

Eddig a nevelés célja a szakemberképzés volt. Ez ma már nem elegendő cél, mivel egy jó szakemberből válhat egy ügyes betörő is erkölcsi tartás hiányában. Tehát fontos, hogy ne csak szakembert neveljünk, hanem becsületes embert is. Erre pedig még nincs tantárgy az iskolákban. A nevelés legfontosabb része az erkölcsi törvények betartására való ösztönzés volna, de ha az erkölcsi törvényeket nem tanítják, akkor hogyan neveljük rá az ifjúságot? Az egyetemeken a volt marxista tanszékek tovább működnek és tanítanak, ugyanakkor erkölcsstant nem oktatnak.

Kinek a felelőssége?

Az iskolák a minisztériumtól várják az erkölcsstan bevezetésének elrendelését. A minisztérium viszont ezen a téren még nem intézkedett. Sőt, úgy néz ki, hogy még az alulról jövő kezdeményezéseket sem támogatja. Pedig látni kellene, hogy minden szakmai tárgynál fontosabb, hogy az ifjúságot elindítsuk az erkölcsi fejlődés útján. Már három éve lehetne erkölcsstanoktatás az iskolákban és még csak tervbe sincs véve?

A politikai pártok az erkölcsi nevelést az egyházakra bíznák. A mai Magyarország azonban nem ugyanaz, mint 40 évvel ezelőtt. A lakosság többsége nem akar az egyházakhoz tartozni. Ily módon csak az iskola marad az erkölcsi nevelés lehetséges színtere. Az egyházak nem tudják megnyerni a hitetlen tömegeket, de nem is igen tesznek kísérletet erre. Nem az egész ifjúsággal törődnek, csak azokkal, akik hozzájuk tartoznak. A politikai pártok pedig az ifjúság erkölcsi színvonalának emeléséért semmit sem tesznek, sőt működésük sem jelent követendő példát.

Az igazgatók megtehetnék azt, hogy iskolájukban erkölcsstant tanítanak, esetleg még egy osztályfőnöki óra bevezetésével. Egy ilyen kísérlet, amit az egyik általános iskolában be akartunk vezetni, azon bukott meg, hogy az igazgató nem vállalta a maga felelősségét, az osztályfőnökök azt a pluszmunkát, hogy az oktató erkölcsstant előbb nekik is meg kellett volna tanulniuk. Itt mindenki a saját érdekét nézte csupán, és nem az ifjúságét. Valójában a szülők feladata volna gyermekeik erkölcsi nevelése. Mivel azonban a szülők többsége sem részesült erkölcsi

oktatásban, ezért ma az iskolára hárul nagyobb felelősség.

Az elmúlt két évben több cikkem is jelent meg a különböző pedagógiai folyóiratokban, melyekben az iskolai erkölcsoktatás bevezetését sürgetem.³⁻⁵ Csak pár érdeklődő levelet kaptam, a pedagógusok többsége úgy tűnik, mintha nem látná ennek a kérdésnek a fontosságát. Pedig ez mindnyájunk felelőssége lenne.

Légrádi László

Felhasznált irodalom:

1. Angelusz Erzsébet: Antropológia és nevelés

(Új Pedagógiai Szemle 1993/2., 3-14. old.)

2. Társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon

(Kossuth Kiadó, 1986)

3. Légrádi László:

Erkölcstant az iskolába

(Új Katedra 1992/3., 23-24. old.)

4. Légrádi László:

Miért van szükség az erkölcsoktatására?

(Köznevelés 48, 9-10, 1992/32)

5. Légrádi László:

Tízparancsolat az iskolában?

(Iskolakultúra 2/11-12, 134-135, 1992)

Mesél a tablókép...

Dodó bácsi minden pénzt megért. Tulajdonképpen a maga módján szigorú volt, ám mégis majd be lehetett pisilni nála a röhögésektől. Ha nem aludt el a saját óráján (bóbiskolós típus volt), akkor többnyire a létezéshez szükséges legnélkülözhetetlenebb zajokat szinkronizálgatta unhatatlanul. Úgy mint csámcsogást, horkanást, röhögést, morgást, dűnnyögést, sziszegést,

korgást, recsegést, ropogást, jajdulást, mekegést, makogást, rándulást, pufogást és csak nagy ritkán csujjogást. Sokan utálták a haloványabb szellemű diákok közül, pedig értékelhető krapek volt. A szemüvegét mindig az orra csúszós lejtőin hordta, és ha a rakoncátlan üvegpár már nagyon le akart esni, akkor gyorsan felröfögte a helyére. Érdekes mutatvány volt. Kettőt-hármat röfögött, és a szemüveg dacolni tudott a gravitációval.

Sosem tudta, hogy min röhögnek éretlen tanítványai, azt hitte, hogy elmésségeinek kijáró reakciók voltak. (Úgy kellett elmennie, hogy soha meg se tudta.)

Amikor evett, egy osztály figyelte néma, nyeldeklő tisztelettel, ahogy birkózott a csontjaival. Már mint kis elemózsiájának nagyobb szerű csontocskáival. Harapdálta, rángatta, szopogatta őket. Szertartásszerűen acsargott, vicsorgott rájuk, valóságos küzdelmet folytatott lerághatóságukért. Felső protézise három alkalommal felesleges riadalmat keltett az uzsonnázó osztályok körében, mert a csonthorgocskák elkövezték azt a tapintatlan gesztust, hogy beakadtak Dodó bácsi felső darálójába. Többen egy hétig nem éltek az uzsonnázás lehetőségével.

Dodó bácsi szórakozott ember volt. Ha nem tátongott a slicce, a lányok napja szürkén indult. Vagy mindkettő, vagy csak az egyik fülére lehetett süket, de haláli helyzeteket teremtett. Egyáltalán nem zavarta, ha senki se figyelt rá, de az osztályt zavarta, ha ő se figyelt rájuk. Az óráin mászkálni lehetett, rövidebb sétautazást tehetett tenni az orra előtt. Egy ízben begerjedt nyolcadikosok majdnem közöszültek egy vetítőasztal alatt, s az öreg mit sem észlelt a mocorgások hevességéből. A legnagyobb szám az volt, amikor magában beszélt. Elég gyakran. A legfontosabb kérdéseket csak magával tudta megvitatni. Nagyokat bólingatott, valahányszor súlyponti kérdésekben egyetértett önmagával. A folyosókon is gyakorta látták őt „kettesben”, hangosan morfondírozgatva.

Néha köpni is kellett neki. Ilyenkor elővette lepedőnél sohasem kisebb méretű zsebkendőjét, és belecsurgatta lesújtó véleményét erről a zürös világról. Egyébként könnyen felpaprikázta magát, ha beidegelték. Olykor nehezen tudott az indulatain uralkodni, és bizony megcsapkodta a legneveletlenebb suhancokat. Nagy fejfájásokat jelenthetett számára, hogy milyen mentségeket találjon ki a pedagógiai baklövéséhez. Ha sikerült kimosakodnia, akkor is szívta a fogát, ha nem, akkor is. Nála ugyanis az évek folyamán a gondterheltség, és egyáltalán a gondolkodási folyamatok megbízható jelévé fejlődött ki a szivattyúzás.

Dodó bácsi szeretett káromkodni, és gyakorta élte ki felületes bosszúvágyait anatómiai

összehasonlításokban. Bár mindig kérdő hangsúllyal szánta el magát a kinyilatkozásokra, de így is többszáz gyereket sikerült elbizonytalanítania érdeklődő felismeréseivel: „Te majom vagy, fiam?” Igazán erre a kérdésre sem az esetleges majmok, sem a „fiamok” nem tudtak soha komoly, értékelhető választ adni.

Dodó bácsi következetes reakciói közé tartozott, hogy ha sértést szenvedett bárminemű felnőttfeleségtől, azonnali megtorlásként lekurvázta a fél tantestületet... Dodó bácsi nem szívelhette, ha őt minősítették, ezért hát gyakorta elvonult elmélkedni, és erősen bízott abban, hogy talán majd a kollégái is elérhetik egyszer a fejlődés általa már rég meghaladott szintjeit.

Hosszú tanári pályafutásának az vetett véget, hogy összetűzésbe került az igazgatóval, aki többfordulós bírósági perlekedéseik folyamán hősies győzelmeket aratott fölötte, és ő a megkínzott szívek maró szégyenével arra kényszerült, hogy idős fejjel más pályát válasszon magának. Nyugdíj előtt három évvel tehát kilépett az iskola kapuján, hogy érdekes egyéniségével más közegben próbálhasson szerencsét. Egy pazarul berendezett biológiai szertár őrzi még sokáig emlékét.

Korányi Tibor